Ad Ecclesiam Libri IIII (Latin)

Salvian the Presbyter (c. AD 400–480)

SermonIndex.net / Church Fathers

Liber I

I. Timotheus minimus seruorum dei ecclesiae catholicae toto orbe diffusae: gratia tibi et pax a deo patre nostro et Christo Iesu domino nostro cum spiritu sancto. Amen.

Inter ceteros graues atque mortiferos exitialis pestilentiae morbos, quos tibi antiquissimus ille ac fetidissimus serpens grauissima letiferae aemulationis inuidia et taeterrimo illo uirosi oris spiritu inalat, nescio an ullus te acerbiore animarum fidelium peste et taetriore filiorum tuorum labe conficiat, quam quod plerique ex tuis parum existimant, si in hac uita rebus sibi ad opus sanctum a deo traditis sine fructu misericordiae atque humanitatis incumbant, nisi auaritiam, id est idolatriae seruitutem, etiam in futura post mortem tempora extendant.

circumspieis fortasse et drcumspectas, qui isti ex tuis sint, quos appellem. non longa tibi inquisitione opus est ad inueniendum. omnes, inquam, omnes paene hoc sunt quod loquor. abiit quippe illa egregia ac supereminens dudum, primitiuae plebis tuae beatitudo, qua omnes Christum agnoscentes caducas rerum mundialium facultates in sempiternas. caelestium possessionum opes conferebant, multantes se usu. praesentium in praeclaram spem futurorum, inmortales diuitias.. praesenti paupertatis ambitu ementes. quid ?

quod nunc pro his omnibus auaritia cupiditas rapina quaeque eis sociae et quasi germana unitate coniunctaesunt, inuidiae inimicitiae crudelitates, luxuriae inpudicitiae perditiones, quia superiora illa istorum. usibus militant, succesaerunt. ac sic nescio quomodo pugpante contra temet ipsam tua felicitate, quantum tibi auctum est populorum, tantum paene uitiorum, quantum tibi copia accessit. tantum disciplina recessit, et prosperitas uenit quaestuum cum magno faenore detrimentorum.

multiplicatis enim fidei populis fides imminuta est et crescentibus filiis suis mater aegrotat, factaque es, ecclesia, profectu tuae fecunditatis in- , firmior atque accessu relabens et quasi uiribus. minus ualida. diffudisti siquidem per omnem mundum religiosi nominis membra religionis uim non habentia ac sic esse coepisti turbis opulens fide pauper, quanto ditior multitudine tanto egentior deuotione, latior corpore angustior mente, eademque, ut ita dixerim, et in te maior et in te minor, nouo paene et inaudito genere processus et recessus crescens simul et:de-; crescens.

ubi enim est illa nunc eximia forma tua et totius corporis pulchritudo? ubi illud de uiuis uirtutibus tuis diuinorum apicum testimonium dicens: multitudinis autem credentium erat cor et anima una, et nemo quicquam ex eo quod possidebat suum esse dicebat. cuius tu nunc o dolor ac lamentatio! lectionem tantum habes uirtutem non habes, cuique tu scientia tantum interes conscientia abes.

maxima quippe nunc filiorum tuorum portio mortiferarum rerum negotiatrix est propolisque et cauponibus similis terrenis, immo tartareis, perituris simul atque perdentibus studet nundinis. lucro enim pecuniae damnum uitae ementes, ut adquirant quae non sunt sua, prodigunt quae sunt sua, mandantes terrae thesauros luctuosos heredibus breue gaudium auctoribus longum maerorem adlaturos, fraudantes usu rerum praesentium tam alios quam se ipsos, condentes profundis specibus infernas opes, simul pecuniam suam ac spem suam infodientes secundum illud scilicet domini nostri dictum, quo ait: ubi fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum.

inuident itaque saluti suae animasque proprias, quae uocantur ad caelum, terrenis ponderibus in terram premunt. mens enim thesaurizantis thesaurum suum sequitur et quasi in naturam terrestris substantiae demutatur, nec solum nunc sed etiam in futuro atque perpetuo. nam cum, ut Scriptum est, ante hominem uita pariter ac mors sint et ad quod uult manum porrigat, necesse est ea unusquisque hominum in aeternitate possideat, quae hic quasi manu sua ipse peruaserit, uoluntatique ac sententiae suae deditus his in futuro adhaereat condicione, quibus hic adhaesit affectu.

IL Sed uidelicet immunes se ab hoc piaculo quidam putant, qui fortasse aurum ac facultates suas in terra non habent et tamen ubicumque abstrusas habent. nemo se ridiculis opinionibus fallat. quicumque augendis opibus terrena cupiditate famulantur aurum terrae semper infodiunt. hoc est enim illud, quod saluator in euangelio docet dicens: , nolite thesaurizare uobis thesauros in terra. et iterum: thesaurizate autem uobis thesauros in caelo. intellegi iuxta carnalem auditum ista non possunt. numquid enim aut omnes mali in terra corporales thesauros suos aut omnes boni in caelo locant? non utique.

et ideo effeetus spiritalium rerum atque uirtutes uis sacrae locutionis expressit. scilicet ut, quia cupiditati et auaritiae terrena atque tartarea, misericordiae autem ac largitati caelestia ac sempiterna debentur, idcirco diuersitas terreni et caelestis thesauri posita est, ut qui cupiditati et auaritiae thesaurizarent in inferno se opes locare cognoscerent, qui uero misericordiae et humanitati caelestes thesauros praeparare gauderent. loca itaque thesaurorum de meritis thesaurizantium nominauit; ibi enim dicuntur esse iam thesauri, ubi sunt thesaurizantes futuri.

III. Sed austera forsitan uideatur esse sententia cunctos aequaliter ad perfectionem uocans et una omnes lege conpellans, cum utique non sit uniuersorum una conditio. rectissime quidem dici ad ista poterat, quod cum omnes perpetuo uelint uiuere, omnes id agere deberent, ut uitam participare possint, quia inconsultissimum ac stultissimum est id quosdam agere, ut quod affectu ac uoto uolunt, id ipsum re atque actu nolle uideantur.

sed tamen uideamus eam maxime Ghristianorum, id est filiorum tuorum partem, quae certis rerum inpedimentis et inexpugnabilibus, ut putat, necessitudinum uinculis a perfectione reuocatur. ac primum in hac parte illi, opinor, sunt, qui ad quaerendas pecunias et ampliandas latissime opes conpelli se pignorum cura et quasi uiolento filiorum amore causantur. quasi uero quicumque patres sunt nequaquam aut possint aut debeant omnino esse nisi diuites et amare filios suos sine opum multiplicatione non ualeant, aut uero uirtus ac medullae affectuum auaritia et cupiditates sint: quia scilicet, ut illi putant, sient corpus sine medulla, sic amor sine cupiditate esse non possit.

quod si ita est, omnia absque dubio pietas mali causa est, neque in ea sensus sunt affectuum bonorum sed incentiua uitiorum. et ubi illud sacrum diuinae auctoritatis oraculum: pietas ad omnia utilis est? hoc enim modo non solum non ad omnia utilis sed paene in omnibus insalubris. si enim generatrix cupiditatum est, plus in se multo malorum continet quam bonorum secundum illud scripturae sacrae:

radix omnium malorum est cupiditas. itaque si radix malorum omnium est cupiditas atque haec pietatis matrice gignitur et quasi uiroso eiusdem lacte nutritur, non tam cupiditas reprehendenda, quae ex pietate parente nascitur, quam ipsa pietas, ex qua talis filia procreatur. quo fit ut, si tam pestilens est pietas ac tam nocens, nec amare expediat nec amari, quia nec parentes amorem debent adpetere sibi noxium nec desiderare filii parentibus offuturum.

quamuis ille non parentibus tantum sed etiam filiis morbum ferat, quia et illis grauis est, qui perniciosas pariunt hereditates, et illis, qui inter inprobissimum quaestum inprobi educantur heredes. et hinc est, quod paene omnes parentibus suis filii non magis in patrimonia quam in uitia succedunt nec magis facultates paternas sumunt quam prauitates, ac sic transeuntes semper in mores patrum ante eorum incipiunt nequitiam quam substantiam possidere. bona enim parentum nonnisi mortuis eis possident, uiuentibus autem adhuc et ualentibus mores: ac sic priusquam in dominio suo habere incipiant res paternas, habent in animis ipsos patres, et ante quam habeant illa, quae falso dicuntur bona, habent illa, quae uere probantur mala.

IIII: Quid ergo? cum haec ita sint, interdicere forsan parentibus filiorum uideor affectum ? minime. quid enim tam ferum tam inhumanum tam legi aemulum, quam si non amandos dicamus filios qui amandos fatemur inimicos? aut si affectum, quem natura praestat, prohibeamus qui etiam eum, quem natura prohibet, inpendimus P aut si caritatem menti extorqueamus quam habet, qui etiam illam ei conamur inserere, quam non habet?

non ita est: non solum enim amandos dicimus filios sed praecipue ac super omnia amandos nec quicquam his omnino anteponendum nisi deum solum. nam et hoc est praecipue amare, illum filiis anteponere, quem non expediat omnino postponere. quid est ergo aut quomodo amandos dicimus filios? quo absque dubio nisi quo deus ipse constituit? neque enim est ullus melior filiorum amor, quam quem ille docuit, qui ipsos filios dedit. neque possunt pignora melius amari quam si in eo ipso, a quo data sunt, amentur. quo modo igitur deus amari filios iussit ?

non dico ego: dicat sermo ipse diuinus, qui ad patres omnes generaliter ita loquitur: ut tradant mandata dei filiis suis, ut ponant in deo spem suam et non obliuiscantur operum dei sui et mandata eius exquirant. alibi quoque: et uos; inquit, patres, nolite ad iracundiam l>rouocare filios uestros, sed educate illos in disciplina et correptione domini.

uidetis quas pararf opes a parentibus filiis deus iubeat, non pecuniarios thesauros nec graues metallo aureo saccos, habentes quidem multum ponderis sed plus tamen iniquitatis, non superbas ac praeminentes excelsis urbibus domus, non supra humanos uisus elata culmina nec inserta nubibus aerio habitatore fastigia, non denique fundos interminabiles et notitiam possessoris sui excedentes, qui consortes pati indignum aestiment et uicinitatem iniuriam putent.

non ergo haec deus praecipit nec in seruilia terrenae procurationis officia curam patriae pietatis extendit. pauca sunt quae mandat sed salutaria, expedita sed sancta, praecepto parca sed fructu grandia, scripto breuia sed beatitudine sempiterna. parentes enim, inquit, nolite ad indignationem prouocare filios uestros, sed educate illos in disciplina et correptione domini: ut ponant scilicet, sicut propheta dixit, ut ponant in deo spem suam et non obliuiscantur operum dei sui et mandata eius exquirant.

en quales diuitias deus diligit, en quas pignoribus recondi exigit opes, en quas parari imperat facultates, fidem scilicet ac timorem dei, modestiam sanctimoniam disciplinam, non terrena non uilia non pereuntia non caduca: praeclara utique. cum enim deus uiuorum sit non mortuorum, recte illa parari filiis iussit, per quae in aeternum uiuerent non per quae in aeternitate morerentur. nemo enim dubitat omnibus ferme malis et infidelibus diuitias mundiales causam mortis magis esse quam uitae secundum illud quod deus dicit: quam difficile hi qui pecunias habent introibunt in regna caelorum. et iterum facilius est, inquit, camelum per foramen acus transire quam diuitem intrare in regna caelorum. unde et illud est, quod specialiter iubet dicens: nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, thesaurizate autem uobis thesauros in caelo.

superioribus ac sequentibus dictis duo thesaurorum genera monstrantur, unum scilicet quo filiis thesaurizent patres, aliud quo sibi. filiis quo modo? ut erudiant illos officio ac timore diuino: sibi quo modo? ut thesaurizent sibi thesauros in caelo. mirifice scilicet, ut, quia pecunia caduca est disciplina inmortalis, et omnes ferme parentes plus amant filios, quam se ipsos, sibi conferant bona caduca filiis sempiterna, ac sic et pietati suae consulant et saluti, cum duplici atque inmortali bono et per ea, quae aeterna sunt, aeternos esse filios suos faciant et ad conquirendam sibi beatitudinem ea, quae naturaliter caduca sunt, bonis operibus in aeterna conuertant. quid ergo aestuas, paterna pietas?

quid ad conquirenda. terrena et peritura distenderis? nihil maius : praestare filiis potes, quam si hoc bonum per te habeant, quod , numquam penitus amittant. non necesse est ergo ut filio tuo ! terrenos thesauros recondas: nulla re eum facies ditiorem ; quam si ipsum filium tuum thesaurum dei feceris.

V. Quamquam haec licet se ita habeant et sint uera ac saluberrima, tamen non ita dicam, quasi filios bonis et facultatibus paternis penitus excludam. sed de hoc postea disputabimus. interim quia reos se quidam futuros non putant, si substantias suas non ad euangelii honorem non ad salutem suam non ad ullum officium dei conferant, sed pro libidine et infidelitate quibuscumque heredibus passim uel inreligiosis uel locupletibus inpia et paganica (uanitate) transcribant, uideamus breuiter uel a quo sint datae facultates ipsae uel ob quid datae, ut cum et auctorem et causam datae rei ostenderimus, facilius et ad quem referenda et in quem usum conferenda sit adprobare possimus.

omnem substantiam mundialem diuino cunctis munere dari nullus homo, ut reor, ambigit„ qui modo in hominum numerum referri potest. nisi forte quis tantae sit sapientiae, ut cum humano, generi mundus ipse a deo datus sit, ea quae in mundo sunt non a deo hominibus -data arbitretur. igitur si omnia omnibus deus tribuit, nemini dubium est, quod ea, quae dei dono accepimus, ad dei cultum referre debemus et in eius opere consumere quae eiusdem sumpsimus largitate.

boc enim est agnoscere munus dei et diuinis beneficiis bene uti, ut datis suis illum honores, a quo data ipsa acceperis: quod quidem etiam humanarum rerum exempla edocent. si enim usus rerum aliquarum cuipiam homini alterius hominis beneficio ac largitate tribuatur isque inmemor illius, a quo fructum rerum indeptus est, auertere ab eo ipso proprietatem praestitae rei atque alienare conetur, nonne ingratissimus omnium atque infidelissimus iudicetur, qui oblitus scilicet hominis benefici ae liberalissimi. spoliare . illum iure dominii sui uelit. qui eum ipsum usus possessione ditauerit?

et nos itaque usum tantum earum rerum accepimus, quas tenemus; commodatis enim a deo facultatibus utimur et quasi precarii, possessores sumus. denique egredientes e mundo isto, uelimus nolimus, hic cuncta relinquimus. cur ergo cum possessores usufructuarii simus, quod nobiscum auferre non possumus auertere a proprietate domini atque alienare temptamus? cur non bona fide datis a deo resculis utimur? tenuimus quoad licuit, tenuimus quoad permisit ille qui praestitit.

quid rectius quid honestius, quam ut ubi res ab eo discedit, qui usum habuit, reuertatur ad eum possessio, qui utendam concessit? denique etiam ipsae hoc dei uoces per linguas litterarum sacrarum iubent dicentes ad unum quemque nostrum: honora dominum de tua substantia. et alibi redde, inquit, debitum tuum. quam pius et indulgens dominus deus noster, inuitans nos ad erogandam terrenae substantiae facultatem! honora, inquit, dominum de tua substantia. cum totum suum sit quod ab eo accepimus, nostrum esse dicit ut demus, ideo scilicet nostram appellans proprietatem possessionis, ut maior sit merces operantis, quia plus fructuum necesse est largitor habeat, ubi de suo uidetur esse largitio.-.

VI. Sed tamen ne hoc ipso humana mens insolesceret, quod substantiam hanc dominus nostram esse dixisset, adiecit: redde debitum tuum: hoc est, ut quem deuotio non inliceret ad largiendum necessitas cogeret ad exsoluendum, et quem ad opus sanctum fides sua ipsa non traheret saltim necessitas coartaret. prius ait: honora dominum de tua substantia, d-einde

redde, inquit, debitum tuum. hoc est dicere: si deuotus es, da quasi tuum, si indeuotus, redde quasi non tuum. bene itaque posuit et dandi uoluntatem et soluendi necessitatem.

hoc est utique dicere omni homini: ad opus sanctum et hortatione innitaris et exactione constringeris: da, si uis, redde, si non uis. apostolus quóque id ipsum monens diuitibus praecipit, ne superbe sapiant neque sperent in incerto diuitiarum sed in deo uiuo: qui praestat nobis, inquit, omnia ad fruendum in uoluntate operum bonorum. uno dicto utrumque docuit, hoc est et qui daret diuitias et cur daret.

dicens enim sperandum a deo, qui praestet omnia, ostendit a deo diuites fieri, addens autem in uoluntate operum bonorum* docet id ipsum, quod dixit a deo tribui, propter bona tantum opera praestari: praestat enim, inquit, omnia in uoluntate operum bonorum: hoc est, ad hoc facit homines substantia esse locupletes, ut bona operatione sint diuites, id est ut commutent diuitias, quas acceperunt, et facultates ipsas in bonis operibus conlocantes dei opes, quas habent in hoc saeculo temporarias, bene utendo faciant sempiternas, ac sic agnoscentes munera dei duplici bono gaudeant, cum qui sunt diuites in hoc saeculo esse quoque diuites mereantur in caelo.

VII. Sic ergo hauendae sunt diuitiae sic petendae, sic tenendae sic propagandae: alioquin inaestimabile malum est bonis a deo datis non bene uti; auaro enim, inquit scriptura sacra, nihil est scelestius, et pessimum ac feralissimum morbi genus diuitiae conseruatae in malum domini sui. uerum est. quid enim peius aut quid miserius, quam si quis praesentia bona in mala futura conuertat, et quae ad hoc a deo data sunt, ut pararetur ex eis uitae beatitudo perpetua, per haec ipsa quaeratur mors ac damnatio sempiterna?

in quo et illud considerandum quod, si seruatae diuitiae ad malum hominis conseruantur, quanto utique ad maius malum coaceruantur. quotus enim quisque nunc diuitum tantae est continentiae, qui opes custodire contentus adcumulare iam nolit? o miseria temporis et ecclesiasticae plebis, ad quid redacta est! ubi cum scriptum sit, quod seruare opes genus sit magni criminis, non augere iam genus putatur esse uirtutis.

ergo, ut supra diximus, quo modo se quidam reos omnino non putant, si nec in morte sibimet per dispensationem substantiae consuluerint, cum etiam ex hoc rei sint, quod usque ad mortem cuncta seruauerint? aut quo modo rei non erunt, qui facultates suas ad quoscumque homines infidelissima uanitate transmiserint, cum etiam illi rei futuri sint, qui non se ipsos in uita ista aliqua ob honorem dei rerum suarum parte priuauerint ? ostendente id ipsum etiam per apostolum domino nostro atque dicente: age nunc, diuites, plorate in miseriis, quae aduenient uobis: diuitiae uestrae putrefactae sunt et uestimenta uestra a tineis comesta sunt, aurum et argentum uestrum aeruginauit, et aerugo eorum in testimonium uobis erit et manducabit carnes uestras sicut ignis. thesaurizatis in nouissimis diebus.

praeter illam, quae in mysterio latens maior est multo ac terribilior diuinorum uerborum seueritatem, sufficere ad metum ac tremorem omnibus puto illa, quae prompta sunt; ad diuites enim peculiariter loquitur. plangere eos praecipit mala futura nuntiat ignem per-

petuum comminatur. et hoc, quo minae ipsae magis timendae sint, non propter homicidia non propter fornicationes, non ob sacrilegas inpietates aut alia postremo uitia letali gladio animas et perenni occisione iugulantia, sed propter solas tantummodo opes propter insanam cupiditatem propter auri atque argenti famem, ut ostenderet scilicet sufficere haec homini ad aeternam damnationem, etiamsi reatus alii non fuissent. quid dici simplicius quid euidentius potest?

non dicit diuiti: torquendus es, quia homicida es, torquendus es, quia fornicator, sed torquendus tantummodo, quia diues, hoc est quia diuitiis male uteris, quia datas tibi ad opus sanctum diuitias non intellegis. non enim ipsae diuitiae per se noxiae, sed mentes male utentium criminosae, nec ipsae opes homini poenae causa sunt, sed de opibus sibi poenas diuites faciunt, quia dum uti diuitiis bene nolunt, ipsas sibi diuitias in tormenta conuertunt. thesaurizatis, inquit, in nouissimis diebus.

bene, cum dixisset thesaurizatis, addidit in nouissimis diebus, hoc est, ut maior thesaurizantium reatus esset, cum thesaurorum inuidiam etiam saeculi extrema cumularent. thesaurizatis., inquit, in nouissimis diebus. per thesauros cupiditas per nouissimos dies infidelitas accusatur. ac per hoc duplex et cupiditatis noxa est et infidelitatis, quia thesauros, quos iuxta id quod deus dicit cnon concupisces\' crimen utique fuit et alio tempore concupiscere, maius absque dubio per infidelitatem ipsam crimen est etiam in mundi fine cumulare.

VIII. Durum fortasse aliquis sermonem meum hactenus iudicauit. et uere durus est, I si aliquid non ex testimoniorum sacrorum auctoritate commonuit: durus existimetur, si aliquid tale habuit, quale hic apostolus praedicauit: ut non addamus illud domini nostri dictum, quo omnes penitus indignos se esse dixit, qui non renuntiassent omnibus quae possederint.

quae cum ita sint, nonne, quaeso, indulgentissimum ac mollissimum existimari conuenit quod locuti sumus, scilicet qui hominibus, quibus perfectam incolumitatem tribuere non possumus, opem saltim desperatae salutis inquirimus, et quorum uitam sanare non possumus, mortem leuare temptamus ? quid est enim perfecta sanitas? quid nisi in uita hac bene agere? quid postrema curatio? quid nisi uel in extremis bonum uiaticum conparare? quid est perfecta sanitas? quid nisi rebus a deo traditis bene uti? quod ultimum remedium? quod nisi saltim postea facere quod paeniteas te non ante fecisse?

dura aliquis putat esse quae dico: dura, plane dura existimentur, nisi talia sunt, ut in comparatione apostolicae seueritatis mollia ac remissa uideantur. apostolus enim ad planctum diuites uocat, nos ad remedium: apostolus diuitias ignem nominat, nos facere ex diuitiis aquas cupimus ignem extinguentes secundum illud: sicut aqua «xtinguit ignem, sic eleemosyna peccatum.

apostolus in diuitiis male conseruatis damnationem esse testatur, ego ex his, quae dicit ille mortem aeternam, omnibus facere, uitam opto perpetuam conparare: non quidem quod ulli uitiis carnalibus inplicato sufficere ad uitam aeternam putem, si, cum usque ad mortem in. flagitiis consenuerit, in obitu bene cuncta dispenset, nisi antea et peccatis renuntiauerit

et sordidam illam criminum tunicam lutulentamque proiecerit et nonam conuersionis ac sanctimoniae uestem de manu apostoli praedicantis acceperit.

alioqui peccare non desinit, quem m extremis situm recedere a criminibus sola tantum facit inpossibilitas non uoluntas. qui enim a malis actibus tantum morte discedit non relinquit scelera, : sed relinquitur a sceleribus, ac per hoc necessitate exclusus a uitiis et tum, puto, peccat, quando cessauerint, quia, quantum ad animum, necdum desiit qui adhuc uelit peccare, si possit. non bonis itaque spebus innititur qui ad hoc tantum peccat in uita, ut peccatorum molem redimat in morte, et ideo se euasurum putat, non quia bonus sed quia diues sit.

quasi uero deus non uitam quaerat hominum sed pecuniam, atque a cunctis malorum redimendorum spe male agentibus accipere solos pro criminibus nummos uelit et corruptorum iudicum more argentum exigat, ut peccata uendat.

non ita - 25 est. prodesse enim largitionem plurimum certum est, sed non illis, qui ultima futurae largitionis spe male uiuunt, qui fiducia redimendae immunitatis scelera committunt, sed illis,.. qui decepti aut lubrico aetatis aut nubilo erroris aut uitio. ignorantiae aut postremo lapsu fragilitatis humanae resipiscere tandem quasi post mortem grauissimae infirmitatis aut quasi post luctum turbatae mentis incipiunt, et sicut ad sensum suum insani homines post furorem, sic isti redeunt post errorem, in uno tantummodo a se dispares, quod illi gaudent, postqHam euaserint aegritudinem, isti plangunt, postquam acceperint sanitatem.

nec inmerito. illi enim tanto plus gratulantur, quanto plus incolumitatis indeptos esse se sentiunt, isti tanto plus confunduntur, quanto euidentius morbum sui erroris agnoscunt. quo fiat necesse est ut illi exultent et isti lugeant, quia illi quod aegrotarunt inputant ualitudini, isti quod errauerunt sibi, ac sic illi laeti sunt de remedio et isti anxii de reatu.

VIIII. Vnde admoneo cum omnes tum praecipue eos, quos grauium delictorum terror exagitat et in quibus infelicior conscientia peccatorum poenalium recordatione suspirat, primum ut, licet lapsi sint, non commorentur in lapsu nec in uolutabris suis sordentium suum more uersentur, qui cum aestuantes aluos caeno inmerserint, nequaquam sordidis uoluptatibus satisfaciunt, nisi tota penitus luto membra conuoluant. non ergo horum naturalem sequantur inluuiem nec male blandis lapsibus adquiescant, aut in barathro libidinum commorantes in ipsis se sepeliant ruinis suis, sed ilico, ubi concidere, consurgant et eleuationem protinus meditentur in lapsu, ac, si fieri ullo modo pernicitate paenitudinis potest, tam uelox sit remedium resurgentis, ut uix possit uestigium apparere conlapsi.

ergo in huiusmodi causis hoc primum medellae opus est, ut morbos suos languentes horreant, curare plagas, festinent saucii et ilico e corporibus sagittas rapiant uulnerati. optime enim malagma uel fibula calidis adhuc uulneribus inponitur, et citius sibi plagarum caro sociatur, quae non diu hiare permittitur. ulcus quippe in corpore, si conputruerit, dilatatur, et si plagas cancroma sequitur, cancrum necesse est consequatur occasus.

fugienda itaque primum haec peccatoribus mala sunt nec dandus diabolo locus, ut qui stantes inpulit in ruinam lapsos praecipitet in mortem. quodsi aut tanta uis morbi aut tanta aegrotorum fuerit incuria, ut ualitudinis labem usque ad dies ultimos trahat, quid dicam nescio quid promittam penitus ignoro. reuocare ab inquisitione ultimi remedii periclitantes durum et impium, spondere autem aliquid in tam sera curatione temerarium.

sed melius tamen est absque dubio quamuis diuturna paralysi aridas manus aliquo tamen nisu ad caelum erigi quam letali penitus desperatione dissolui: melius est nihil inexpertum relinquere quam morientem nulla curare, maxime quia nescio an in extremis aliquid temptare medicina sit, certe nihil temptare perditio. et unum scio, quod quicumque in hanc miseriam longi languoris extrema perduxerit ineffabile dictu est quantum lamentationis erroribus suis debeat, qui numquam errata cognouit.

X. Et quid inter haec fiet ? quando lugebit qui dies lugendi perdidit? quando satisfaciet qui tempus satisfactionis amisit? ad ieiunia uidelicet longa confugiet. est quidem hoc aliquid, si eleemosynis misceatur, secundum illud: bonum est ieiunium cum eleemosyna. sed quomodo ei exomologesis diuturna opitulabitur in extremis sito? sed cilicio carnes conteret ac fauilla et cinere sordidabit, ut mollitiem uidelicet praeteritae uoluptatis praesentium asperitatum dura conpensent et reatum longarum deliciarum officio patrocinantis soluat iniuriae. sed quando haec tam grandia faciet, uicino : iam exitu etiam a mediocrium actione disclusus?

crucibus denique diuersarum aerumnarum reum in suo corpore hominem iudex fidei seueritas subiugabit, ut indulgentiam scilicet absolutionis aeternae praesentis poenae ambitione mereatur. sed fatiscente iam corpore ubi exercebit districtionis officium censor animus? uti enim seueritatis arbitrio iudex non potest, quando reus iam non sustinet iudicari.

unum ergo est, quod stmissis omnibus adiumentis atque subsidiis nutanti ac destituto opitulari queat, ut confugiat scilicet ad illud beatissimi Danielis sacrum ac salubre consilium:, qui Babylonio regi mederi uolens ulceribus de offensione contractis malagma de miseratione conposuit dicens: propter quod, rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua in misericordiis redime et iniustitias tuas in miserationes pauperum: fortasse erit patiens dominus delictis tuis. ita ergo et iste faciat, ut ille dixit.

utatur medioamento alii oblato ad sua uulnera, uereatur oontumaciae inoboedientis exemplum, cogitet quid ipse sit passurus in morte, cum uideat quid rex Assyrius pertulerit in uita. euidens est de superbia ac rebellione documentum. consideret an ipse, si non audierit, mortuus euasurus sit, cum uideat quod rex ille, qui non\' audiuit, se ipsum uiuus amisit. offerat ergo uel moriens ad liberandam de perennibus poenis animam suam, quia aliud iam non potest, saltim substantiam suam, sed offerat tamen cum conpunctione cum lacrimis, offerat. cum. dolore cum luctu.

aliter quippe oblata non prosunt, quia non pretio sed affectu placent. nec enim animus dantis datis sed animo commendantur data, nec pecunia fidem insinuat sed pecuniam fides. ac per hoc qui prodesse sibi uult quae deo offert hoc modo offerat. neque enim homo deo praestat beneficium in his quae dederit, sed deus in his homini quae acceperit, quia etiam

quod homo habet dei ac domini sui munus est. ac per hoc in his, quae offeruntur ab homine, homo non suum reddit, dominus suum recipit.

itaque cum offert deo quispiam facultates suas, non offerat quasi praesumptione donantis sed quasi humilitate soluentis, nec absoluere se peccata sua credat sed adleuare, nec offerat cum redemptionis fiducia sed cum supplicationis officio; nec quasi totum debitum reddens sed quasi uel paruum de magno reddere cupiens, quia etiamsi tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. et ideo, licet offerat, oret deum, ut sua placeat oblatio, plangens id ipsum quod tarde offert, plangens ac paenitens quod non prius: sic erit, ut iuxta prophetam propitietur forsitan deus delictis tuis.

XI. Sed dicit aliquis: totum ergo deo oblaturus est quod i habet? non offerat totum quod habet, si non putat se debere totum quod habet. non quaero cuius sit quod offertur, a quo sit acceptum ante quod redditur: hoc dico solum, non offerat totum pro debito, si debere se totum non putat pro reatu. totum ergo, inquit quamuis peccator aliquis, oblaturus est? immo nihil, si non cum fide, immo nihil, si non cum ambitu, immo nihil, si non cum prece, immo nihil, si non hoc animo, ut hoc ipsum inter praecipua beneficia dei reputet, quod animum offerendi dedit, et plus sibi in his quae deo relinquit praestari aestimet, quam in illis quae prius habuit: quia hoc, quod habetur ab homine, temporarium est, quod autem deo relinquitur, sempiternum.

totum, inquit aliquis, oblaturus est? at ego dico esse hoc totum parum. quid enim? iam scit aliquis an peccatorum mensuram oblata conpensent ? iam scit aliquis an tantum sit in officio placationis, quantum est in offensione discriminis? si nouit quisquam hominum peccatorum quanti redimere delicta possit, utatur scientia ad redemptionem. si uero nescit, cur non tantum offerat quantum potest? ut, si conpensare peccata non ualet pretii magnitudine, saltim mentis deuotione conpenset. perfectum enim conscientiae fruetum exhibet qui intra conscientiam nil relinquit.

dura nonnulli haec absque dubio et inmensurata causantur, maxime quia propheta is, de quo diximus, Babylonium regem hoc tantum admonuisse uideatur, ut multa donaret, non ut uniuersa distraheret. non profero interim testimonia euangelii nec confugio ad uocem loquentis dei: non dico aliud uetere aliud noua lege praeceptum. unde etiam apostolus ecce, inquit, uetera transierunt, facta sunt omnia noua, omnia autem ex deo: quibus utique docet, non uetera secundum litteram sed noua secundum deum esse facienda.

hoc solo interim contentus sum, quod propheta dixit. sermo enim ei cum rege erat et quidem cum rege non unius urbis, sed, ut tunc uidebatur, totius orbis, qui utique non poterat populos quos regebat per testamentum egenis tradere et nationes barbaras indigentibus quasi nummos dare aut in pauperum stipes diffusa longe ac late regna conuertere. et ideo propheta peccata\' inquit tua in misericordiis redime\', hoc. est: aurum da indigentibus, quia non potes regnum dare: facultatem distribue, quia potestatem non uales prorogare: ac per hoc uidetur iussisse, ut totum daret, quem hoc solum non iussit distribuere, quod non poterat erogare.

XII. Exaggeramus\' forte rem uerbis et nimis alte attollimus: uideamus ergo id ipsum quale sit. peccata, inquit, tua in misericordiis redime. quid est aliqua redimere? opinor, pretium rerum quae redimuntur dare. non quaero quae illius regis peccata fuerint: ipse sciat quanti debuerit redimere quae fecit. te adloquor, cuius causa est, te appello, cuius discrimen agitur. hoc facito, quod propheta dixit: peccata tua sin misericordiis redime.\' noli tantum deo relinquere quantum habes, si pro peccatis tuis necessarium non putas quantum habes.

aestima diligentissime culpas quas admisisti, aestima peccatorum diuersitates: uide quid pro mendaciis debeas quid pro maledictis atque periuriis, quid pro neglegentiis cogitationum quid pro inpuritate sermonum, quid pro omni denique malae uoluntatis affectu. adde postremo etiam, si aliqua de his intra conscientiam tuam sunt, de quibus apostolus dicit, adulteria fornicationes, inpudicitiae ebrietates, inmunditia deo exosa auaritia idolatriae famula, et post haec aliqua forte crimina etiam de humani sanguinis effusione contracta.

cumque omnium supputaueris numerum, expende pretia singulorum. et post haec non quaero, ut pro peccatis tuis totum deo tradas quod habes: hoc solum I redde quod debes. addo autem post ista omnia, quod cum tractaueris delicta tua atque taxaueris, tanto plus pro malis tuis debebis, quanto peccata tua uilius aestimaris, quoniam qui se, inquit apostolus, existimat esse aliquid, cum nihil sit, se ipsum seducit. ut non dicam tibi, quod regi illi uicturo adhuc et forte iuueni ut festinaret tamen peccata sua redimere praeceptum est: tu autem tanto plus pro te debes, quod haec uel moriens facis uel iam iamque moriturus.

grandis enim munificentia ac deuotio futura est, quae possit id conpensare, quod haec tum demum domino tuo reddis, quando habere ipse iam non potes, praesertim cum addatur ad ista omnia, quod propheta ipse, qui regem illum ad redemptionem criminum uocat, per haec ipsa, quae dicit debere fieri, non tam ei ueniae securitatem quam uiam inquirendae salutis ostendit. dicens enim peccata tua in misericordiis redime, et forsitan propitiabitur deus delictis tuis\', hoc ipsum, quod dicit forsitan, spem indicat, non fiduciam pollicetur.

ex quo intellegi potest quam difficile iam in supremis positi peccatores qualibet munificentia ad perfectam indulgentiam peruenire possint, quando propheta ipse, qui suadet propitiationem dei inquirendam, promittere tamen non ausus est promerendam. dat consilium de actu et tamen dubitat de effectu: hortatorem se agendi non inpetrandi auctorem facit. quare ita? quia omnes scilicet peccatores debent pro se uel in supremis cuncta temptare, etsi non possunt ulla praesumere. si enim regi propheta ille per solam bonorum operum largitatem absolutam indulgentiam non promittit, intellegere peccator non acta errorum paenitentia potest, quanta ei et quam larga in supremis munificentia opus est, qui uult obtinere a domino per seram deuotionem quod non potest usurpare per legem.

Liber Ii

I. Diximus de remediis peccatorum, immo potius de spebus remediorum atque solaciis, scilicet hoc primum inquirendae salutis esse suffragium ut peccatorem paeniteat erroris, tum ut iuxta sermonem sacrum statim peccata sua misericordiis redimat, postremo, si id non fecerit, ne quid saltim moriens inexpertum relinquat, ut uel ultima sibi rerum suarum oblatione succurrat. sed respondeatur fortasse illud: si peccatores homines hac redimendorum criminum necessitate teneantur, sanctos absque dubio, qui sint expertes criminum, non teneri, ac per hoc non habere eos causam substantiae largiendae, qui non habeant quod redimere eos necesse sit largitate. audio: sed id quale sit. iam uidebimus.

interim, etiamsi praeterita mala non sint, quae sanctum hominem oporteat rebus cunctis redimere, sunt tamen perennia bona, quae magno debeat conparare. sed de hoc plenius postea. nunc autem hoc dico libere et constanter adfirmo, neminem esse omnino sanctorum, qui non in multis sit deo debitor, ac per hoc eum quaecumque domino suo dederit non tam donare quam soluere.

ac primum, ut de beneficiis generalibus dicam, id est, quod quisquis uel sanctorum es ille uel diuitum, primum beniuolentia ac dono dei et natus et altus et educatus es, quod rebus ad uitam necessariis communitus, quod etiam non necessariis locupletatus, quod plus ad. usum tibi dominus tuus tribuit quam modus usuum postulauit, quod extendit denique super spes tuas munera sua et, quod est maximum ac rarissimum, dona illius etiam tua uota uicerunt.

addo autem post ista omnia., quod idem dominus, qui te primum munere suo genuit, postea etiam passione saluauit, quod propter te, o homo, terram ac lutum, immo exiguam terrae ac luti partem, rerum uniuersarum dominus terras adiit, ex carne pariter et in carne processit, humiliatus usque ad humani exordii pudorem et pannorum inluuiem et praesepii uilitatem, tolerans indignas se uitae istius passiones edendi bibendi, somni uigiliarum aegras uicissitudines et caducae istius conuersationis contumeliosas necessitates, ipsam denique hominum circa se conuersantium faetidam commorationem, populos peccatorum sordentium luto oblitos, semper malae conscientiae admissis reos, turpium ex se actuum nidorem exalantes et ideo caelestium praeceptorum incapaces nec sustinentes sacri fulgoris iubar, quia caligantes peccatis oculos splendor diuini luminis obruebat.

nec solum hoc, sed post haec omnia adde proteruas superbientis populi contradictiones adde conuicia adde maledicta, inpiam insectationem testimonium falsum; iudicium cruentum inrisiones populi, sputa uerbera, acerbissimas quidem poenas sed indignitates poenis acerbiores, coronam spineam aceti poculum cibum fellis, damnatum ab hominibus dominum uniuersorum pendentem in patibulo humani generis salutem deum terrenae condicionis lege morientem.\'

II. Quae cum ita sint, quicumque ille aut sanctus es aut sanctum te esse credis, dic mihi, quaeso, numquid solui haec sola possunt, etiam si nulla alia debeantur? quicquidlibet enim homo pró deo perferat, solui omnino non potest quod deus pro homine ; perpessus est, quia etiamsi passio ipsa non differat genere poenarum, multum tamen distet necesse est diuersitate patientium. sed forsitan dicis generale in his quae diximus omnium hominum esse debitum et in hoc uniuersorum hominum genus indiscrete obnoxium. uerum est.

sed numquid aliquis ideo minus debet, si et alius idem debeat? aut centum hominum cautiones de centenis sestertiis scriptae sint, num idcirco adleuatur unius debitum, si omnes sint eiusdem numeri debitores? unus quisque enim, inquit apostolus, suum onus portabit et unus quisque pro se rationem reddet.. nequaquam ergo unius pondus pondere adleuatur alterius nec absoluitur reus societate multorum. neque ideo minus est cuilibet taetra damnatio, si multos uideatur conplices poenae habere damnatus.

ita hoc, quod supra dixi, licet generale sit debitum, et speciale tamen esse non dubium est; licet sit commune omnium, est tamen peculiariter singulorum; ita ad omnes aequaliter peruenit, quod tamen de summa unicuique nil recedit. Christus enim sicut pro omnibus passus est sic pro singulis et cunctis se inpendit pariter et singulis et totum se dedit uniuersis et totum singulis; ac per hoc quidquid passione sua saluator praestitit, sicut totum ei debent uniuersi sic totum singuli, nisi quod prope hoc plus singuli quam uniuersi, quod tantum acceperunt singuli quantum uniuersi. ubi enim hoc unus accipit quod uniuersi, etsi par est mensura, maior inuidia est. quo fit ut, licet ipsum aecipiat, plus debere uideatur, quia magis fit unus obnoxius, qui uidetur omnibus conparatus. haec ergo hactenus, quia debitores deo quidam sanctorum esse se non putant, cum debitum aestimare non possint.

III. Sed dicit fortasse aliquis, non quidem debitores non esse sanctos, sed multo tamen maiora hominum saecularium esse debita, quorum sint plura peccata. quod tale est ac si quispiam dicat: ideo ego sum innocens, quia alius magis nocens est, ideo ego iustus, quia alter iniustus, ideo ego adprime bonus, quia alius singulariter malus. iam primum enim indecorum hoc sanctae menti est, ut bona sua crescere malis arbitretur alienis et meliorem se esse aestimet conparatione peiorum. infelicissimum enim consolationis genus est de miseriis hominum peccatorum capere solacia, cum apostolus gaudere nos cum gaudentibus iubeat et deflere cum flentibus et non quae sua sunt singulos cogitare, sed ea quae aliorum.

sed esto istiusmodi conparatio iusta atque honesta uideatur: numquid etiam fida existimari potest ? quis enim de illo tanto ac tam terribili futuro dei iudicio satis certus est? aut quis\'

dicere potest: ego minus debeo ille plus debet? quis postremo de se praesumere aut de alio desperare? omnes enim, inquit apostolus, stabimus ante tribunal Christi, et

unus quisque suum onus portabit, nihil ergo, inquit aliquis, inter sanctos et peccatores est? multum plane et paene inmensurabile. sed quia scriptura dicit beatus homo, qui semper est pauidus\', et numquam est de salute propria mens secura sapientis, licet multum inter sanctos et peccatores sit, quaero tamen ab omnibus religionem professis, quis sibi iuxta suam conscientiam satis sanctus sit, quis de illa futuri examinis tremenda seueritate non trepidus, quis de perpetua incolumitate securus?

quod si utique non est, sicuti neque esse debet, dicat mihi, obsecro, quilibet hominum, cur non totis substantiae suae uiribus id adnititur, ut uel mortis deuotione redimat quidquid uitae offensione contraxit? quamquam haec quae loquor scire omnes legentes uolo, non me de omnibus sanctis sed de his tantum loqui, qui licet religionem professi sint, tamen diuitias non relinquunt.

de illis enim, qui expediti omnibus sarcinis saluatoris uiam sequuntur et dominum legum Christum non sanctitate tantum sed etiam : paupertate mercantur, nihil est quod dici possit, nisi illud tantum, quod etiam propheta dixit: mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, deus. hos enim ego omnes non aliter quam imitatores Christi honoro non aliter quam Christi imagines colo non aliter quam Christi membra suspicio, et ad hoc tantum illorum memini, ut eorum memoria dignus fiam.

IIII. Sed iniuriosa forsitan illa, quae supra diximus, religiosae professioni esse uideantur. quid enim, inquit aliquis, si uidua sit diues et uiduitatem tamen in magna opum copia non relinquens? quid, si uirgo integritatem professa et inpolluti corporis sanctitate deuota? quid, si coniugium sine opere coniugali, negans se ipsum sibi et habens se quasi non habens? quid, si monachus ab incunabulis deo militans ? quid, si clericus sacri ministerii seruitutem fideli seruitute consummans? numquid etiam hi aeternae salutis fructu periclitantur, si aut uiuentes opes integras habeant aut morientes indi. gentibus non relinquant?

parua est ad promulgandam de huiuscemodi quaestione sententiam sermo atque auctoritas mea. uideamus ergo, quid de his omnibus sacrorum uoluminum linguae ac praeceptorum caelestium uoces sonent, et tum . rectissime secundum datam a deo normam opinionis nostrae regulam dirigemus. ac primum non est, quod confugiendum sibi nunc quisquam putet ad ueterumex$mplorum esse solacia, ut dicat aliquos fortasse sanctos aut in lege aut ante legem diuites fuisse. abiit quippe illud tempus, mutata ratio est. ante legem enim liberum omnibus erat uel habendae uel.

etiam consectandae facultatis arbitrium, quia scilicet adhuc tunc uirga interdictorum caelestium non castigabatur. ubi enim, inquit apostolus, non est lex, nec praeuaricatio. lex ergo fecit aliquid non licere: nam concupiscentiam, inquit apostolus, nesciebam, nisi lex diceret: non concupisces.

et ideo opes, quas ante legem deus non reprehenderat, homo libere possidebat. in lege quoque nihilominus prope idem iuris omnibus suppetebat, quia lex hominem, dummodo iuste, habere quod uellet penitus non uetabat. itaque tunc omnes omnino sancti cunctis facultatibus suis iuxta praescriptos legis terminos utebantur, ambulantes, ut legimus, in omnibus mandatis et iustificationibus dei sine querela.

sic utique illi ipsi ambulauerunt, de quibus ista memorantur, sicut prophetes Anna in ieiuniis atque orationibus uiuens, sicut Nathanael ille, quem legimus, ueri Israhelitae laude sublimis et ipso domino ac deo teste mirabilis, sicut Tobis, magnanimitate deuotionis praecepta legis excedens, sepulturis hominum mortuorum etiam cum mortis periculo seruiebat et indigentibus usque ad indigentiam suam consulens in tantum largitatis affectum uenerat, ut mercennario suo partem bonorum omnium deputaret, et hoc, quo magis possit mirum esse, iam diues et, quo mirabilius, diues ex paupere, quia maiorem ferme habendi excitant cupiditatem opes post indigentiam.

V. Tales ergo tunc sancti erant, secundum legem omnia habentes secundum legem omnia relinquentes. ac sic perfectus fuit omnis qui legi paruit, et tam deuotus qui sub lege tunc minus fecit, quam nunc in euangelio qui plus facit: tunc enim quasi euangelium lex fuit. quo fit, quod. qui se + obtemperantem tunc legi praebuit quasi euangelia conpleuit non est ergo quod confugiendum sibi nunc quisquam, ad legem putet; uetera enim, ut ait apostolus, transierunt, facta sunt omnia noua.

plus tunc indulgentiae erat et plus licentiae. tunc esus carnium praedicabatur nunc abstinentia: tunc in omni uita ieiuniorum paucissimi dies nunc quasi unum ieiunium uita omnis: tunc laesis ultio suppetebat nunc patientia: tunc irascentibus lex ministra erat nunc aduersaria: tunc accusatori gladium porrigebat nunc caritatem: . tunc , etiam carnali inlecebrae lex indulgebat nunc euangelium nec aspectui: tunc corporeae uoluptates habebant quandam licentiam nunc iubentur etiam oculi custodire censuram: tunc ad multas uxores recipiendas . unius mariti torum.lex dilatabat nunc etiam ad unam excludendam casti affectus deuotione constringit.

superest enim, inquit apostolus, ut et qui habent uxores ita sint ac si non habeant, et qui flent tamquam non flentes, et qui gaudent tamquam non gaudentes, et qui emunt tamquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo tamquam non utantur; praeterit enim figura huius mundi. uidete \' quam breuiter missus a deo doctor cuncta moderatus sit et intra unam perfectionem uniuersa concluserit, non inlicita solum interdicendo sed etiam licita coartando, circumcidens scilicet et usum coniugiorum et infidelitatem fletuum et intemperantiam gaudiorum et habendi libidinem et emendi , cupiditatem et ipsam denique mundi huius breuem atque umbratilem uoluptatem. et haec omnia cur?

cur utique nisi, ut ipse dixit, quia praeterit figura huius mundi ? quam longe ergo sunt a mandato dei, quos cum ipsos iusserit deus ui* uentes opibus renuntiare, illi eas cupiunt etiam in cognatis suis mortui possidere: aut quam longe ab ea deuotione sunt, . . ut exheredent ipsos se propter deum qui exheredare nolunt saltim extraneos propter se? quibus

libenter libere dicerem: quae insania est, o miserrimi! ut heredes alios quoscumque faciatis, uos ipsos uestro exheredatis; ut alios relinquatis uel breui diuites, uos ipsos aeterna mendicitate damnatis.

VI. Sed quaerit fortasse aliquis, quid sit istud, quod nunc plus exigat deus a Christianis per euangelium quam a Iudaeis ante per legem. certa istius rei ratio est: ideo enim maiora nunc domino nostro soluimus, quia maiora debemus. Iudaei quippe habebant quondam umbram rerum nos ueritatem: Iudaei fuerunt serui nos adoptiui: Iudaei acceperunt iugum nos libertatem, Iudaei maledicta nos gratiam, Iudaei litteram interficientem nos spiritum uiuificantem: Iudaeis seruus magister missus est nobis filius: Iudaei per mare transierunt ad heremum nos per baptisma introimus in regnum: Iudaei manna manducauere nos Christum, Iudaei carnes auium nos dei corpus, Iudaei pruinam caeli nos deum caeli: qui cum, ut apostolus ait, in forma dei esset, humiliauit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis, non contentus scilicet simplicem pro nobis subire mortem, nisi ipsam uoluntariae necis susceptionem summorum suppliciorum perpessione cumulasset.

pro hoc ergo solo quid soluere homo poterit, cui se per ultimam poenarum acerbitatem Christus inpendit? aut quid pro se dignum domino repensabit qui ipsum a quo redemptus est deum debet? haec ergo causa est, qua deuotiores esse nos dominus sibi uelit, quia tam magno deuotionem nostram pretio conparauit. et ideo beatissimus Paulus quia ergo, inquit, nos separabit a caritate Christi? tribulatio an angustia an persecutio an fames an nuditas an periculum an gladius? non apostolus solam pecuniam nec solas deberi a nobis diuitias deo dicit, sed tribulationem angustiam famem gladium passionem effusionem sanguinis animae exalationem mortem denique omni poenarum genere conditam: unde intellegant omnes religiosi non satis se deo reddere, etiamsi uniuersas dederint facultates, quia licet sua cuncta dispensent, ipsos se tamen debent.

et ideo, sicut supra dicere coeperamus, si uidua: est quaepiam, nequaquam sibi sufficere ad aeternam salutem nomen uiduitatis putet, sed uideat qualem esse in apostolo uiduam deus iubeat dicens: quae uere uidua est, desolata sperat in domino, instat orationibus nocte ac die; nam quae in deliciis agit, uiuens mortua est. uno eodemque praecepto duas apostolus formas uiduitatis expressit, unam uitae alteram mortis: in deliciis mortem posuit. ergo absque dubio diuitem esse non uult quam deliciosam esse non patitur, quia omnis fructus diuitiarum in usu est positus deliciarum; alioqui remoto usu deliciarum causae opum non relinquuntur.

VII. Cum itaque apostolus in deliciis uiduae mortem esse memorauerit, promptum est quod ad uitae aeternae fructum uult uniuersa distribui, qui non uult ad mortis usum aliqua reseruari. et ideo dicit: quae uere uidua est, desolata sperat in domino, docens scilicet parum esse, si non sit uidua deliciosa non diues, nisi fuerit deo adhaerens nisi orationi dedita nisi a cunctis mundi inlecebris desolata et per haec omnia uere uidua.

quod si ita est, quaecumque se uitae cupit esse non mortis nequaquam sufficere sibi aestimet, si et delicias sibi ob deum et diuitias abnegarit, nisi et oratione et labore id

promeruerit, ut uidua dei esse uideatur: quia non est dubium, quod quemadmodum quis in hoc saeculo Christo adhaeserit, ita in Christi corpore permanebit, secundum illud: adhaesit anima mea post te, me autem suscepit dextera. tua. quo declaratur, quod eam tantum animam, quae deo adhaeserit in hoc saeculo, dextera dei suscipiet in futuro.

haec ergo uiduitatis est regula. nam de coniugibus continentiam professis et spiritu dei plenis dubitare quis debeat, quin sua heredibus mundanis seruire nolint qui se ipsos mundo eliminauerint ? quomodo enim ad se pertinentia aliis addicant qui ipsos se sibi denegant? tam noua enim. uirtute praediti concessasque et, quod maius est, expertas corporum uoluptates admirabilis continentiae austeritate calcantes quemadmodum aliquid rerum suarum non deo uoueant, qui ipsum intra se deum esse fecerunt? ut meo quidem iudicio etiam de tali coniugio rectissime dici possit: laetare sterilis quod non paris, erumpe et exclama quod non parturis, quia multi filii desertae magis quam eius quae habet uirum.

et sterile namque, est quod non parit et desertum quod ab omnibus se mundi inlecebris separauit et sine uiro quod sine uiri usu ita uirum habet, ut non habere uideatur. hos ergo coniuges tales quis dubitet et dum uiuunt, sicut in se ita etiam in suis substantiis deo uiuere, et cum e uita exeunt, cum sua ad deum, cui uixerint, facultate migrare? aliter enim quilibet horum, si res suas saeculo deditis atque ipsi saeculo derelinquit, frustra sibi nomen religionis inscripsit: ei uidetur semper uixisse, cui moritur. de coniugibus itaque ista sufficiunt.

VIII. Transeamus ad sacras uirgines, quibus legem deuotionis saluator ipse praescripsit, exemplo scilicet decem uirginum, ex quibus fatuarum numerum puellarum ideo tantummodo dicit poenis perennibus dandum, quia sit ei opus misericordiae defuturum. quo dicto euidentissime docuit quanti pretii iudicarit largam misericordiam, sine qua. dixit nec integritatem quidem ipsam uirgini profuturam.

sed blandiuntur: sibi fortasse quaedam et sufficere sibi aestimant, si, cum multa in facultatibus habeant, saltim exigua largiantur. nec ego abnuo, ut, si ita ratio est, ita esse credatur. parum detur, si parum dedisse sufficiet: sed ego sufficere parum nescio, immo parum non sufficere certo scio. si aliud ipsae sciunt, apud se ipsas sciant: ego unum scio, quod deus dicit extinctas fatuarum uirginum lampadas, operum bonorum oleum non habentes.

sed tu, quaecumque es, : habere te oleum abunde putas? et illae profecto, de quibus dixi, stultae uirgines sic putabant: nisi enim habere se credidissent, prouiderant ut haberent. nam cum postea, ut ait dominus, mutuari uelint et omni studio atque ambitione perquirant, absque dubio etiam ante quaesissent, nisi eas habendi fiducia decepisset et tu itaque, quaecumque uirgo es, uide ne sic non habeas, licet habere te credas: eiusdem enim nominis cuius illae, eiusdem professionis es. tu uirgo es et illae uirgines.

erant: tu praesumis te esse sapientem et illae. se fatuas non putabant: tu lumen habere lampadam tuam iudicas et. illae profecto lumen praesumptione futuri luminis perdiderunt. nam et ideo scribuntur aptasse lampadas suas, quia inluminandas esse credebant. et quid plura? etiam emicuisse in eis quiddam luminis puto.

cum enim ipsae, ut legimus, extinguendas fore lampadas suas reformidarint, habebant profecto aliquid quod uerebantur extingui. nec falsa opinio metuentium fuit: extinctae siquidem et obcaecatae sunt. nihil enim profuit illi integritati quod in ea lumen uirginitatis apparuit, quia substantia olei non suppeditante defecit. ex quo intellegimus id, quod parum est, quasi nihil esse: quia non satis prodest ilico extinguendum lumen accendi nec iuuat aliquid inlucescere, quod in ipso ortu habeat occasum, et ad hoc tantummodo initium habere uiuentis, ut possit initium habere morientis.

plena itaque lucerna opus est, ut lumen possit esse diuturnum. nam si in lychnis ipsis, quibus ad breue tempus utuntur homines, languescit lumen ac deficit, nisi oleum large fuerit infusum, quanta tibi, quaecumque illa es, quanta tibi olei abundantia opus est, ut lucerna tua luceat in aeternum? nemini itaque ad uitam perennem sat est, si putet se habere quod non habet; stultae enim praesumptiones perditionis causae sunt non salutis: nam qui se, inquit apostolus, existimat esse aliquid, cum nihil sit, se ipsum seducit.

nisi forte tibi, quaecumque illa es, renelatus a deo modus sit largitatis et praescriptos a spiritu sancto donandi. terminos habeas, quos excedi piaculum putes, ac transgressionis quodammodo genus iudices, si religiosior fueris quam a deo esse iubearis. si ita est, non prohibeo quin utaris scientia a diuinitate concessa. quodsi tam falsum est hoc quam friuulum, quae insania est, ut non quanta potes omnino facias per cautam et timidam prouisionem, cum ignores penitus quid tibi conpetat ad salutem?

VIllI. Superest de ministris et sacerdotibus quiddam dicere, licet superflue forte aliqua dicantur. quidquid enim de aliis omnibus dictum est, magis absque dubio ad eos pertinet, qui exemplo esse omnibus debent et quos utique tanto antistare ceteris oportet deuotione quanto antistant omnibus dignitate. quid est enim aliud principatus sine meritorum sublimitate nisi honoris titulus sine nomine, aut quid est dignitas in indigno nisi ornamentum in luto? et ideo cunctos, qui sacri altaris suggestu eminent, tantum excellere oportet merito quantum gradu.

si enim uiris in plebe positis et mulierculis ipso sexu infirmioribus talem ac tam perfectam deus uiuendi regulam dedit, quanto utique esse illos perfectiores iubet, a quibus omnes docendi sunt, ut possint esse perfecti, et quos tam magni esse exempli in omnibus deus uoluit, ut eos ad singularem uiuendi normam non nouae tantum sed etiam antiquae legis seueritate constringeret? nam licet decretum uetus largam cunctis ampliandarum opum dederit facultatem, omnes tamen leuitas et sacerdotes intra certum habendi limitem coartauit, quos scilicet neque segetem neque uineam neque ullum omnino fundum habere permisit.

ex quo intellegi potest, an ea nunc deus noster uelit in euangelio uiuentes clericos suos mundanis post se heredibus derelinquere, quae adhuc in lege positos ne ipsos quidem uoluit possidere. unde est quod eis saluator ipse in euangelio non ut ceteris uoluntarium sed imperatiuum officium perfectionis indicit. quid enim eum laico illi adulescenti dixisse legimus? si uis esse perfectus, uende quae habes etda pauperibus: quid autem ministris suis ? nolite,

inquit, possidere a urum neque argentum neque pecuniam in zonis uestris: non peram in uia neque duas tunicas neque calciamenta neque uirgam.

uidete quanta sit inutroque hoc dei sermone diuersitas. laico dixit si uis, uende quae possides, ministro autem nolo possideas. sed et hoc parum existimauit, ut possessionem ei substantiae amplioris auferret, nisi etiam peram ipsam acturo iter longum apostolo sustulisset et unius eum tunicae singularitate multasset. et quid postea? nec hoc satis est. nudis quoque insuper seruos suos lustrare pedibus orbem terrarum iubet et calciamenta plantis gelu rigentibus tulit.

quid dici amplius potest ? pedum de apostoli manu rapuit et peragrantibus uniuersum mundum ministris suis usum unius uirgulae non reliquit. et post haec parum est successoribus eorum, id est leuitis ac sacerdotibus, tanta diuinarum rerum administratione fungentibus, si ipsi tantum diuites fuerint, nisi etiam heredes diuites derelinquant. erubescamus, quaeso, hac infidelitate. sufficiat nobis quod uidemur usque ad uitae terminos deum spernere: cur id agimus, ut contemptum ipsius etiam post mortem extendamus?

diximus de personis atque officiis singulorum et haec omnia ideo, quia, ut supra diximus, quidam religionem professi aut non debere se sicut ceteros mundiales substantiam suam domino aut certe minus debere arbitrarentur, cum utique hoc magis debeant, quia seruus, qui scit uoluntatem domini sui et non facit eam, uapulet multis, qui autem nescit, uapulet paucis.

religio autem scientia est dei, ac per hoc omnis religiosus hoc ipso, quod religionem sequitur, dei se uoluntatem nosse testatur. professio itaque religionis non aufert debitum sed auget, quia adsumptio religiosi nominis sponsio est deuotionis, ac per hoc tanto plus quispiam debet opere quanto plus promiserit professione, secundum illud: melius est non uouere quam post uotum promissa non reddere.

X. Sed forsitan dicit aliquis: si haec ita sunt, tutior ergo est inreligiositas quam religio. minime. religiosus enim per hoc est debitor, quod profitetur religiosum, inreligiosus autem per id, quod neglexerit religionem; ac per hoc ambo habent pro diuersitate condicionis debitum suum. religiosus debet quidquid se professus est agnouisse, inreligiosus uero etiam quod non dignatur agnoscere, secundum illud, quod specialiter sermo diuinus de eo dicit: noluit intellegere ut bene ageret.

sed tamen quia onerasse religiosos hac re uidemur, quia professionem nominis sponsionem esse diximus religionis, remoueamus hanc sarcinam, putemus non ita esse quae dixi. consideremus non quid professione sed quid ratione, non quid uoto sed quid salubritate ipsa facere debeamus.

dicite mihi, quaeso, omnes religiosi, numquid est ullus hominum, qui non omnia quae facit uel salutis suae uel certe utilitatis gratia faciat ? nemo, opinor; omnes enim ad affectum atque appetitum utilitatis suae naturae ipsius magisterio atque inpulsione ducuntur. ideoque et qui militant id sibi pulchrum, et qui negotiantur id sibi utile, et qui agricolantur

id sibi fructuosum esse existimant. et quid plura? fures quoque ipsi et latrones et uenefici et sicarii et omne inprobae conuersationis genus id sibi quod agit congruum putat, non quod ulli praua conueniant, sed quod ille, qui prauis utitur, hoc sibi credat congruum esse quod prauum.

ergo et nos non alia, opinor, causa religionis philosophiam adpetiuimus quam quod nobis id con30 ueniens arbitrati sumus, cogitantes scilicet et praesentium rerum breuitatem et futurarum aeternitatem, quam paruum istud quam grande illud; cogitantes quoque futurum iudicem et tremendi iudicii graues exitus, ardentem in medio populorum circumstantium uallem perennium lacrimarum, quam non solum introiri atque tolerari inaestimabile ac summum malum, sed etiam uideri ac timeri pars mali summi sit;

cogitantes quoque, inter haec horrenda et poenalissima praeclara illa ac beatissima, nouos scilicet caelos et terram nouam, uultum rerum omnium pulchriorem, aeternum iustitiae habitaculum, recens aedificium creaturarum, aureas super rudes caelos sanctorum omnium domus, aulas gemmis intermicantibus expolitas et inmortalium metallorum fulgore pretiosas, lucem illic septuplo inlustriorem puniceo semper splendore radiantem, beatitudinem ineffabilibus bonis diuitem, laetam cum incolis suis perennitatem, patriarcharum consortium, prophetarum societatem, apostolorum germanitatem, martyrum dignitatem et in omnibus sanctis angelorum similitudinem, opum caelestium copiam, deliciarum inmortalium afluentiam, communem cum deo uitam.

haec itaque cogitantes haec contemplantes ad cultum religionis sacrae officiumque confugimus eumque nobis ad obtinenda haec bona suffragatorem quodammodo et aduocatum efficacissimae intercessionis adsumpsimus atque in eius nos protectionem ac patrocinium ambitiosa humilitate contulimus.

XI. Vnde cum haec tanta et cogitauerimus pariter et petierimus, uideamus nunc et expendamus diligentissime, si est uel in actibus nostris uel in substantiis, unde haec tanta a deo emere possimus. quod si non est, cur, rogo, non unus quisque nostrum totum pro se offerat quod habet, quia non potest totum offerre quod debet? maxime cum saluator ipse. ac deus noster nihil tutius ac salubrius omni homini esse dixerit quam rem suam atque substantiam in usu misericordiae conlocare idque praecipue et in uetere et in noua lege mandauerit dicens, quod qui diuidant propria ditiores fiant, et quod misericordia a morte liberet.

et alibi de sancto uiro : dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternum. in euangelio quoque: nolite, inquit, thesaurizare uobis thesauros in terra. et iterum: non potestis deo seruire et mammonae. et iterum: uae uobis, diuites, qui habetis consolationes uestras. auaris quoque et inhumanitatis crimine reis: ite, inquit, in ignem aeternum, quem parauit pater meus diabolo et angelis eius.

quorum quae poena sempef futura sit, I facile intellegitur, quibus sors cum diabolo deputatur. per quae tamen tormenta maxima non atrocissima illa in eis fornicationum aut homicidiorum aut sacrilegiorum crimina puniuntur, sed sola tantummodo auaritia et abdicatrix misericordiae inhumanitas.

unde intellegere nos coDuenit, quid passuri sint quos praeter alia peccata etiam auaritia reos fecerit, cum summo supplicio adficiendi sint quos expertes omnium peccatorum solum auaritiae crimen morte damnarit. quae utique si futura omnia credimus, absque dubio euitare debemus. si autem non deuitamus, profecto non credimus. si autem non credimus, Christiani nequaquam sumus; neque enim possumus quemquam dicere Christianum, qui non putat Christo esse credendum.

XII. Sed esto illas quas supra diximus poenas non timeamus rei: numquid etiam praemium sperare possumus non . merentes? et ideo si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltim ad emendam beatitudinem, si non damus ne damnemur, demus saltim ut muneremur, quia etiamsi praeterita mala non sint quae oporteat sanctos redimere, sunt tamen perennia bona, quae magno debeant conparare, etiamsi poena non sit quae timeatur, est tamen regnum quod ambiatur, ac per hoc, etiamsi non habent sancti quae redimant, habent tamen quae emant. nisi forte aliquis damnum in emptione uereatur, uidelicet ne plus commodet quam recipiat, ne grandia faeneranti parua reddantur, ne largitionem redhibitio non repenset, et data semel pretii magnitudine pecunia periclitetur emptoris, ac si magnum quid domino commendarit in terra, non habeat Christus forsitan unde ei soluat in caelo.

plane, si ista dubitatio est, fieri nihil suadeo, quia nec prosunt omnino ulla dubitanti. cassa quippe est operatio, si fides certa non fuerit, frustra faenerat qui de receptione desperat. Christus enim, ut credimus, factorum omnium retributor est. si ergo aut inopem eum, qui retribuere non possit, aut infidelem putas esse, qui nolit, quomodo ab eo retributionem sperare poteris. quem et inpossibilitatis et infidelitatis ipse damnaueris?

quod si non ita est neo ambigis facturum esse quae dixit, quae insipientia aut qui error est, ut non ei tantum des quantum potes, cum utique non dubites multo te plus recepturum esse quam dederis? quae denique miseria, ut malis nihil ex his recipere quae relinquis, cum totum possis penitus: possidere quod credis? sed, miserum me! puto non creditur deo. et quod dico puto, utinam ambigue putarem et non euidenter agnoscerem. laborarem fortasse intra me uincere opiniones meas et cogerem sensum dubia non credere ut mentem melioribus applicarem.

sed quid agimus? non dubiis rebus uincimur et euidentibus coartamur. quis enim. domino mente, credit et facultate non credit? quis deo animam suam mancipat et pecuniam negat? quis promissis caelestibus fidem commodat et non agit ut esse possit particeps promissionum? et ideo cum uideamus homines haec non agere, cogimur non credentes palam et euidenter agnoscere. non licet ut eos nos deo fidem putemus adhibere, cum illi se rebus clament negare.

in quo necesse est infidelitatem paene omnium hominum plangi atque lugeri. o miseria, o peruersitas! homini ab homine creditur et non creditur deo: humanis promissionibus spes commodatur deo negatur. omnia denique in rebus humanis spes futurorum agunt: uita quoque ipsa haec temporaria nonnisi spe alitur ac sustinetur.

ideo enim terris frumenta credimus, ut cum usuris credita recipiamus: ideo in uineis labor maximus ponitur, quia homines spes uindemiae consolatur: ideo negotiatores thesauros suos emptionibus uacuant, dum uenditionibus sperant esse cumulandos: ideo nauigantes uitam uentis ac tempestatibus credunt, ut spebus uotisque potiantur. et quid plura ? pax quoque inter feras ac barbaras gentes spe innititur et fide adstipulante firmatur. latrones quoque ipsi et sanguinarii fidem sibi inuicem non negant et quae promiserint mutuo seruaturos esse confidunt. totum denique, ut dixi, inter homines spebus agitur. solus deus est de quo desperatur: cumque elementa ipsa et naturam mundi dominus noster fidelem fecerit, illi tantum prope ab omnibus non creditur, qui solus fecit ut rebus omnibus crederetur.

XIII. Sed dici forte hoc loco possit, quod rebus suis utantur homines non esse infidelitatis interdum sed necessitatis, neque deo non credere religiosos sed uitae atque usui necessaria reseruare; multos enim sanctorum hominum a summa dispensandarum opum perfectione aut sexu nonnumquam aut aetate aut ipsa infirmioris corpusculi inbecillitate prohiberi.

esto hoc ferri possit, sed tamen, etiamsi fertur, ita ferendum est, ut pro qualitate necessitatum atque causarum sufficientia retineantur inmoderata resecentur. habentes enim, inquit apostolus, uictum et uestitum his contenti simus. nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in temptationem et laqueum diaboli. ergo, ut uidemus, in rebus tantum necessariis salus est in superfluis laqueus, in mediocritate dei gratia in diuitiis diaboli catena. denique quid statim apostolus subdit? quae demergunt, inquit, hominem in interitum et perditionem.

ergo, si diuitiae interitum in se habent, euitemus opulentiam, ne in interitum conruamus. ampla ac locuples facultas perditionem inferre dicitur: refugienda est ampla possessio, ne consequatur profunda perditio. ac per hoc siue sexus siue aetas siue infirmitas necessaria requirant, sufficientibus debent esse contenta ita ut quidquid temporarium excedit usum religiosum absumat officium.

ceterum si tu, quicumque aut quaecumque illa es sanctae professionis, si tu aut conseruandis opibus aut cumulandis facultatibus inhies, superflue de infirmitate causaris. numquid enim infirmior sexus ducere aliter uitam non potest, nisi animi sui curas multa ingentis patrimonii administratione distenderit? numquid puella sacra aut uidua castitate deuota seruare inlaesam sanctae professionis perseuerantiam non ualent, nisi argenti et auri ponderibus incubarint ac tantas intra conscientiam opes possidere se nouerint, quantas usus possidentium non requirit?

aut, quia huic et sexui pariter et pudori quies maxime necessaria est, numquid inpossibile sibi quaepiam forte aestimat inter pauca famulantium ministeria inuiolatam quietem posse seruare, nisi aures eius familiae ingentis strepitus uerberarit et turbarum circumsonantium tumultuosus clamor obtuderit? quae utique sanctae animae et quietem ueram desideranti non pati tantum nimis magna inquietudo, sed etiam uidere quodammodo pars est inquietudinis, quasque etiamsi subdere aliquis disciplinae ac silentio uelit, conprimere tamen earum inquietudinem cum sua quiete non possit: adeo etiam ipsa emendatio alienae inquietudinis perturbatio est nostrae quietis.

haec autem, quae de hoc sexu locuti sumus, ad omnes pertinent omnique pariter aetati sexui infirmitatique conueniunt. non est itaque quod conpetere quisquam aut non obesse diuitias religioni putet: inpedimenta haec sunt non adiumenta, onera non subsidia. possessione enim et usu opum non suffulcitur religio sed euertitur secundum illud, quod dominus ipse dicit: sollicitudo saeculi istius et fallacia diuitiarum suffocant dei uerbum et sine fructu efficitur. proprie utique ac satis pulchre fallaces dixit esse diuitias: bona enim et putantur et appellantur ac per hoc fallunt homines nomine praesentium bonorum, cum sint causae malorum aeternorum.

XIIII. Sed licet haec ita sint, ut deus ipse praedixit, adquiescamus tamen miseriis quorundam atque languoribus, qui putant se sine magnis omnino opibus uitam agere non posse. esto tu, quicumque aut quaecumque illa es sancti nominis ac professionis, esto diuitias esto copias tuas usque ad finem uitae istius habeas, dummodo saltim in fine tibi conferas: esto rebus ac facultatibus tuis in uita hac uti uelis, dummodo tui uel moriens non obliuiscaris et ad eius cultum atque honorem referendam tibi substantiam tuam memineris, cuius te munere accepisse cognoscis.

humanum est quod ab omni- . bus nobis, o diuites mundi huius, petitur ac deliciosum. si inpetrari ab unoquoque uestrum non potest, ut esse in hoc saeculo pauper uelit, praestet sibi saltim ne ra aeternitate mendicet. qui praesentem inopiam tantum fugitis cur in perpetuum non reformidatis? in breuibus meticulosi longa et interminabilia uitate. quid tantopere in uita ista paupertatem horretis, quid expauescitis ? minus multo est quod hic timetis.

si tenuitatem temporariam grauem ducitis, qualis, quaeso, illa erit quae numquam desinet? quasi uestri apud uos animi rem agimus uestrique uoti. si usu uestrarum rerum penitus carere non uultis, id agite ne aliquando careatis. deliciosam a uobis rem et uoluptariam poscimus. qui sine diuitiis omnino esse non adquiescitis, id agite ut diuites semper esse possitis secundum illud: si ergo delectamini sedibus et stemmatibus, reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuo regnetis.

alioqui qui error aut quae insania est quemquam hominum esse posse, qui acta in amplis opibus, quod solum sufficit ad reatum, usque ad diem ultimum uita ne in supremo quidem exitu large ac salubriter sui memor sit, nec in ipsa iam de suo sibimet aegra extremitate succurrat (praesertim cum in diuitiis per se dominum accusantibus secundum illud uae ae uobis diuites, etiam alia ipsi domino peccatorum genera non desint, quae in ipso diuitiarum sinu atque matrice quasi in naturali quodam fomite pullularint), et non uel in ultimis suis id agat id elaboret id omni rerum suarum ambitu promereatur, ne reus exeat ne reus uadat ne cruciandum postea corpus crucianda etiam ad praesens anima derelinqua.t?

quis ergo est aut tam infidelis aut tam insanus, qui haec non cogitet haec non timeat, qui de substantia sua aliis magis quam sibi consulat, et cuncta penitus spe uitae huius cunctis subsidiis destitutus, unam tantummodo tabulam, cui inhaerere adhuc quasi in medio mari

naufragus possit, amittat nec amittat tantummodo, sed abiciat atque a se penitus expellat, omnibus modis id elaborans, ne quid sibi omnino reliquum esse faciat, quo periturus euadat?

XV. Quae cum ita sint, dicite mihi, quaeso, omnes Christum amantes, si esse ulli omnino homines tam saeui ac tam crudeles aduersum inimicos suos possunt quam sunt isti aduersum se? nulli quippe sunt tam feri tam inhumani, qui non uel desperatos iam atque morientes aduersarios suos persequi desinant: isti se ipsos etiam in morte positi persequuntur.

annon est hoc persecutio aut esse alia maior potest, exheredari hominem a se ipso, extorrem bonorum omnium fieri et quasi in exilium a se ipso agi? atque hoc non communi more aut usitato sed nouo et crudelissimo, scilicet ubi in exilium anima ipsa mittitur ubi e facultatibus suis spiritus abdicatur. o quanto leuiores sunt extranei et carnales inimici! illi enim corporum tantum hostes sunt, uos et animarum.

leue est itaque in conparatione facinorum uestrorum illorum odium. facile est enim quidquid in praesenti saeculo nocet: illud graue illud perniciosum est, quod in aeternitate iugulabit. et ideo saluator ipse: nolite, inquit, eos timere, qui possunt corpus occidere, animam autem non possunt. facile est ergo odium, quod corpus laedit non laedit animam, quia laeso corpore anima extra damnum est et passionibus carnium beatitudo spirituum non interpolatur. illud itaque, illud inexpiabile malum est, illud aestimari omnino non potest, quod totum omnino hominem sine fine damnabit. et ideo leuiores uobis inimici uestri sunt quam uos ipsi. omnis siquidem inimicitia morte dissoluitur: uos contra uos ita agitis, ut inimicitias uestras nec post mortem euadatis.

Liber Iii

I. Duobus superioribus libris cum duabus filiorum tuorum . partibus, id est, una. mundi amatrice alia religionis imaginem praeferente, o domina mi ecclesia dei, quasi separatim locuti sumus. in hoc autem, si deus adnuit, ad utramque, prout causa ac ratio postulauerint, loqui cupimus, nunc diuisim alterutram nunc ambas pariter adloquentes. superest ut ab utraque earum agnoscente in lectionis serie partes suas quidquid pro affectu dei a nobis dicitur cum affectu dei recipiatur.

igitur quia in cunctis, quae iam locuti sumus, speciale Christianorum omnium bonum misericordiam ac largitatem esse memorauimus, praecipuaque in eis et merita sanctorum et peccatorum remedia contineri idoneis, ut reor, ac multis testibus adprobauimus, non opinor a quoquam plura expectari, maxime cum, si quis cupidus est plurium, ipsos adire debeat libros dei, qui ita multis ac magnis testibus pleni sunt, ut uniuersarum caelestium litterarum paene unum sit testimonium.

superest aduersum eas responsionum infidelium causas, quae a quibusdam mortiferae excusationis gratia opponi solent quippiam dicere. loquens saluator in euangelio propterea commodari hominibus opes a domino ac pecuniam dicit, ut cum usuris multiplicibus commodata reddantur, dicens auarissimo debitori: serue male ac piger, sciebas quod ego meto, ubi non semino, et congrego, ubi non sparsi. oportuit ergo te pecuniam meam dare nummulariis, et ego ueniens cum usuris recepissem quod meum est. tollite itaque ab eo talentum et date ei qui habet decem talenta. ac paulo post: et seruum nequam proicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium.

quod tamenetsi etiam ad aliud referri potest, tamen loco quoque et causae huic non insalubriter coaptatur. cum enim nummularii saluatoris pauperes et egeni recte intellegantur, quia pecunia, quae talibus dispensatur, augetur, cum usuris absque dubio a deo redditur quidquid egentibus erogatur. unde et alibi apertius ipse dominus. distribuere diuites opes mundi et facere sibi sacculos, qui non ueterescant, iubet. sed et in uase electionis suae idcirco locupletibus diuitias a domino dari indicat, ut bono opere ditescant.

et ideo etiam ego minimus et indignissimus famulorum dei primum ac saluberrimum religionis officium esse dico, ut Christianus diues, dum in hac uita est, diuitias mundi huius

pro dei nomine atque honore consumat; secundum autem, ut si id uel metu uel infirmitate uel necessitate aliqua praepeditus forte non fecerit, saltim moriens uniuersa dispenset.

II. Sed dicit fortasse: filios habeo. iam de hoc quidem principalis libelli pagina et conuenientia, ut arbitror, et non pauca memorauit, satisque ad hanc rem domini sermo sufficit dicens: qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus: sed et propheticum illud, quod ait, neque patres pro filiis neque filios pro parentibus iudicandos, sed unum quemque hominum aut sua iustificatione saluandum aut sua iniquitate periturum: ac per hoc, quaslibet diuitias homo filiis suis congerat, nequaquam hoc ei proderit in iudicio, quod diuitem reliquit heredem.

sed esto ignosci parentibus possit, si ex parte aliqua hereditarias facultates filiis derelinquant, si tamen id ipsum bonis si tamen sanctis: esto quoque ignosci possit,. si etiam malis quiddam atque uitiosis. habere aliquam excusationis speciem uidentur dicentes: pietas uicit uis sanguinis conpulit natura ipsa quasi amoris manu in ius suum traxit. sciuimus quid iustitia dei posceret quid sacra ueritas postularet, sed subacti, fatemur, sumus iugo incarnatae necessitudinis et dedimus captiuas manus uinculis caritatis; cessit sanguini fides et uicerunt deuotionem religionis iura pietatis.

dici aliquid potest, tametsi salubriter dici non potest: est umbra excusatiunculae non excusans, dans reo deprecatiunculae speciem non reatus securitatem. nequaquam enim id ulli spondeo, quod possit cuiuslibet rei firmum habere subsidium qui aliquid plus amauerit quam deum, secundum illud, quod scriptum est, in hoc futurum esse iudicium, quod uenerit lux in hunc mundum et dilexerint homines magis tenebras quam lucem. nemini enim dubium est totum id tenebras futurum homini, quidquid diuinae praetulerit caritati. haec ergo ita sunt.

sed esto, ut dixi, indulgeri parentibus possit naturae insalubriter indulgentibus. quid quod nonnulli, filios non habentes, a respectu se tamen salutis suae et remedio peccatorum penitus auertunt, ac licet semine sanguinis sui careant, quaerunt tamen quoscumque alios, quibus substantiam propriae facultatis addicant, id est, quibus umbratile aliquod propinquitatis nomen inscribant, quos sibi quasi adoptiuos imaginarii parentes filios faciant, ut in locum eorum quae non sunt pignorum perfidia generante succedant.

ac sic miserrimi quique et inpiissimi, cum uinculis filiorum non constringantur, ipsi tamen sibi uincula parant, quibus infelicia animarum suarum colla constringant: cum uis domesticorum discriminum nulla sit, foris discrimen arcessunt, et licet causae desint periculorum, ruunt tamen quasi in interitum uoluntarium: quorum errores infelicissimi quo affectu animi accipiendi sint prope incertum apud quosdam uideri potest, irascendumne his an dolendum sit.

error enim dolore dignus est inpietas execratione: ad fletum trahimur infelicitate ad iracundiam infidelitate. in una re est quo pro hominum insipientia lugeamus in alia quo pro dei amore moueamur, ullum omnino hominum inueniri aut esse posse, qui decurso infelicis uitae istius breui spatio, in ipsa extremitate iam pendens, iturus ilico ad tribunal dei, quic-

quam aliud cogitet praeter finem suum, quicquam aliud praeter exitum suum, quicquam aliud praeter periculum suum, et neglecta spe sua atque anima, cui opitulari aliquatenus uel in ultimis suis omni studio omni nisu omni re ac substantia sua debeat, hoc solum cogitet hoc solum animo suo uoluat, quam laute heres suus res suas comedat!

III. Miserrime omnium, quid sollicitus es quid aestuas quid auctorem te ipse rerum perit-urarum facis? an times forte ne desint qui te mortuo quod reliqueris uorent? nolo metuas nolo uerearis. utinam tam facile tu saluus esses quam tua omnia deperibunt!s o infidelitas o peruersitas! etiam uulgo dictum est, omnes sibi melius uelle quam alteri. nonum hoc monstri genus est cuilibet quemquam uelle consulere tantum ne sibi.

ecce iturus es, infelicissime omnium, ad examen sacrum ad tremendum illud intoleran-dumque iudicium, ubi peregriuanti animae atque anxiae nullum potest omnino esse so-lacium nisi sola tantummodo bona conscientia nisi sola tantum innocens uita aut, quod proximum est bonae uitae, misericordia, ubi reo homini nullum est adiutorium nisi sola mens larga nisi paenitentia fructuosa et eleemosynae copiosae quasi manus ualidae, ubi denique pro diuersitate meritorum aut summum bonum inuenies aut summum malum, aut inmortale praemium aut sine fine tormentum.

et tu de locuple* locupletandis quibuscumque heredibus tuis cogitas, de opibus agnatorum cognatorumque suspiras, quem potissimum ditiorem patrimonio tuo facias, cui supellectilis uariae ornamenta transcribas, cuius apothecas copiis tuis repleas, cui maiorem ser* uorum numerum derelinquas. infelicissime omnium, cogitas quam bene alii post te uiuant, non cogitas quam male ipse moriaris. dic mihi, quaeso, o miser o infidelis!

cum multis: patrimonium tuum diuidas, cum multos facultatibus tuis dites, numquid de solo te es tam male meritus, ut tibi nec inter extraneos locum facias heredis ? ecce expec-tat te iam egressurum de uita ista officium tribunalis sacri, expectant tortores angeli et inmortalium tormentorum terribiles ministri, et tu futuras post te heredum mundialium uoluptates animo uolutas, tu delicias aliorum mente pertractas: quam bene scilicet post te heres tuus de tuo prandeat, quibus copiis uentrem expleat, quomodo usque ad nauseam redundantem uiscera exsaturata distendat.

infelicissime omnium, quid tibi est cum his neniis quid tibi cum his deliramentis, quid cum stultitia huius erroris quid cum perditione istius uanitatis? numquid succurrere hoc tibi inter supplicia summa poterit, si is, qui res tuas prodige comedit, lautus et pransus bene eructarit?

IIII. Sed de his, unde nunc loquimur, si res ac ratio postulauerint, etiam post haec ali-qua subdemus. interim hoc specialiter dico et peculiari admonitione conmoneo, ne ullum omnino aliquis quamuis carissimum pignus animae suae praeferat. neque enim iniquum est, ut quilibet Christianorum etiam legitimis heredibus in hoc saeculo minus congerat, dummodo sibimet in aeternitate succurrat multis modis, quia et facilius est hic deesse filiis quippiam quam parentibus in futuro, et multo leuior praesens tenuitas quam aeterna pau-pertas, maxime quia, cum illic non paupertas tantum sed etiam mors ac poena timeantur,

facilius est utique hic heredibus deesse quiddam de patrimonio quam illic testatoribus de salute, idque et ipsi, quibus hereditas derelinquitur, si modo pietatis aliquid in se habent, specialiter uelle debeant, ne illi pereant qui relinquunt. quod utique si nolunt, multo minus digni sunt quibus aliquid relinquatur, quia. non iniuste testator sapiens non relinquit quod heres inpius non meretur.

itaque optimum est, ut unusquisque sibi consulat et animae ac saluti suae \' omnia derelinquat, sint quamuis interdum non filii tantum, quibus uidetur naturaliter plus deberi, sed etiam pignora alia eius uel meriti uel condicionis, ut eis ad inpertiendum quiddam ac largiendum iustitia ipsa ac dei cultus patrocinetur, et quibus non solum pie aliquid relinquatur sed etiam inreligiose non relinquatur:

scilicet si aut parentes sint calamitosi aut germani fideles aut sanctae coniuges aut, ut longius denique munus pietatis extendam, si aut propinqui inopes aut adfines egestuosi aut denique cuiuslibet necessitudinis indigentes, uel certe, quod super omnia est, deo dediti. hoc enim est praecipuum ac supereminens, si id ipsum, quod agit aliquis pietatis officio, religionis faciat affectu.

beatus enim ille, qui suos ipsos diuini amoris spiritu amat, cuius caritas Christi cultus est, qui in naturae uinculo deum cogitat naturarum patrem, et amoris munera in sacrificia conuertens tantum sibi inmortalis lucri et beatorum fructuum parat, ut dum id quod pignoribus suis praestans domino suo faenerat, hoc ipso, quod suis liberalitatem tribuit temporariam, sibi mercedem pariat sempiternam.

at uero nunc diuersissime et inpiissime nullis omnino a suis minus relinquitur, quam quibus ob dei reuerentiam plus debetur, nullos pietas minus respicit, quam quos praecipue religio commendat. denique si qui a parentibus filii offeruntur deo, omnibus filiis postponuntur oblati: indigni iudicantur hereditate, quia digni fuerint consecratione, ac per hoc una tantum re parentibus uiles fiunt, quia coeperint deo esse pretiosi. ex quo intellegi potest, quod nullus paene apud homines uilior est quam deus, cuius utique fit despectione, ut eos praecipue parentes filios spernant, qui ad deum coeperint pertinere.

V. Sed praeclaram uidelicet qui haec faciunt rationem consilii sui reddunt dicentes: quid opus est ut filiis iam religiosis aequa hereditatis portio relinquatur? nihil ergo iustius nihil dignius quam ut, quia coeperunt religiosi esse, mendicent, non quidem quod eos haec res mendicitate oppressura sit, quod a terrenis facultatibus abdicantur, caelum spe possidentes cito etiam re possessuros, regente illos deo suo ac protegente, qui eos cum immortali spe aeternorum etiam sufficientia temporalium muneratur; sed tamen, quantum ad inhumanitatem parentum pertinet, egent, a quibus sic relicti sunt ut egerent: certe etiam si qui non penitus domu eliminantur et quibus non omnino extorribus quasi aqua et igni interdicitur, tanto inferiores fratribus relinquuntur, ut etiamsi paupertate non egeant, conparatione tamen egere uideantur.

dicitis, quid opus sit religiosis iusta patrimonii portione? respondeo: ut religionis fungantur officio., ut religiosorum rebus religio ditetur, ut donent ut largiantur ut illis habentibus

cuncti habeant non habentes,] immo, si tanta est eorum fides atque perfectio, ut habeant cito non habituri, beatius utique, postquam habuerint, non habentes.

cur eis, quaeso, o inhumanissimi parentes, necessitatem indignissimae paupertatis inponitis? permittite hoc religioni ipsi, cui filios tradidistis: rectius pauperes a se fiunt. si tantum eos inopes esse cupitis, concedite id ipsorum deuotioni. liceat eis, quaesumus, ut uelint pauperes fieri: eligere inopiam debent non sustinere. postremo, etiamsi sustineant, deuotione eam tolerent non damnatione patiantur.

cur eos uelut a natura expellitis et quasi a iure sanguinis abdicatis? et ego esse eos pauperes nolo, sed ut habeat tamen praemium suum ipsa paupertas, ac praeclara demutatione eligant inopiam ex copia, ut ex inopiae electione copiam consequantur. quamquam quid ego uos per ipsum sanctissimae rationis officium trahere ad humanitatem pietatemque contendo, cum id maxime obsistat et haec res parentes inpios faciat, quae pios facere deberet?

nam cum uos ideo plus relinquere ex patrimonio uestro religiosis filiis deberetis, ut aliquid ad deum ex facultatibus uestris saltim per filios perueniret, ideo filiis non relinquitis, ne illi deo habeant quod relinquant. praeclara uidelicet ratione atque cautela contenti estis uos filios non agnoscere, ne illi se filios dei esse cognoscant, magnificam repensantes beneficiis sacris uicissitudinem, dum id studiosissime procuratis, ne uel per uestros aliquid honor dei habere possit, cum omnia uos per dei munus habeatis. cur, rogo, tam infideliter cur tam inpie?

non exigimus ut uestra domino largiamini: aliquid deo de suo reddite. cur tam . auare cur tam impie agitis? non est uestrum quod denegatis. iniquum igitur arbitramini, ut saecularibus filiis religiosos substantia pares esse faciatis? id ergo agitis, ut paeniteat eos coeptae religionis, quos religio apud uos fecerit uiles. pius itaque ac bonus dominus, qui semet in eis propositum ac professionem suam: ceterum, quantum in uobis est, id agitis, ut saeculi eos cultores esse faciatis, quibus saeculares filios antefertis. quid est enim aliud quam religionem interdicere ob religionem despectui habere?

YI. Sed iniusti fortasse uideamur cunctos parentes in hoc negotio aequaliter accusando, cum scilicet non omnes pari agant iniquitate cum filiis. sunt enim, inquit aliquis, sunt ex parentibus multi, qui aequales filiis suis faciant portiones, nisi quod una tantum eos condicione discernunt, quod in iis ipsis partibus, quae religiosis uidentur adscribi, usum iubent ad eos proprietatem ad alios pertinere.

at uero hoc multo est peius et infidelius. tolerabilioris quippe inpietatis uidetur esse cum proprietate aliquem filiis suis minus relinquere quam proprietatem his rerum penitus auferre. potest enim aliquatenus ferri ista condicio, si aut amicis aut adfinibus aut propinquis hac lege aliquid relinquatur: filiis uero qui proprietatem rerum non tribuit nil relinquit. sed inuenit iniquissima infidelitas parentum, quomodo a patrimonio suo deum penitus excluderet, proprietatem rerum religiosis filiis auferendo. usum enim his dedit, ut esset quo ipsi uiuerent, proprietatem his tulit, ut quod deo relinquerent non haberent.

o nouum inreligiosae mentis ingenium! inuenit quo uideretur filiis suis maiore erga deum sua inpietate consulere. fecit enim ut sancta suboles usum rerum habens ius rerum non habens quasi locuples quidem uiueret, sed quasi mendica moreretur, ac sic testator infidelissimus plena de hoc mundo posset securitate discedere, cum sciret de suo ad deum penitus peruenire nil posse. quamuis in hoc ipso, quod supra dixi, per usum rerum aliquam filios religiosos opum imaginem possidere, ne hoc sit quidem, quia etsi usus uidetur aliquid habere, conscientia tamen non habet; nemo enim potest se uel breui diuitem credere, qui scit se proprium nil habere.

VII. Quid agis, miserrima infidelitas et paganicae, ut ita dixerim, inreligiositatis error? itane tantum odisti deum, ut possis etiam filios tuos ob hoc tantum, quia ad deum pertinent, non amare ? meliore enim condicione quidam relinquunt libertos suos quam tu relinquis filios tuos. in usu siquidem cotidiano est ut serui, etsi non optimae certe non inprobae seruitutis, Romana a dominis libertate donentur, in qua scilicet et proprietatem peculii capiunt et ius testamentarium consequuntur, ita ut et uiuentes cui uolunt res suas tradant et morientes donatione transcribant: nec solum hoc, sed et illa, quae in seruitute positi conquisierant, ex dominorum domo tollere non uetantur. tantum eis interdum gratia patronae liberalitatis inpertit, ut etiam iuri suo detrahat quod libertorum dominio largiatur.

quanto, 0 quisquis ille es infidelissime pater, quanto domini illi melius cum libertis agunt quam tu cum liberis ! illi quae donant perpetuo iure donant tu temporario: illi testamenti faciendi arbitrium dant libertis tu tollis liberis: illi postremo seruos suos dant libertati tu quasi addicis filios seruituti. nam quid est aliud quam seruituti addicere quos non uis aliquid quasi ingenuos possidere?

more ergo illorum uteris, qui seruos suos non bene de se meritos, quia ciuitate Romana indignos iudicant, iugo Latinae libertatis addicunt: quos scilicet iubent quidem sub libertorum titulo agere uiuentes, sed nolunt quidquam habere morientes. negato enim his ultimae uoluntatis arbitrio, etiam quae superstites habent morientes donare non possunt.

ita ergo et tu religiosos filios tuos quasi Latinos iubes esse libertos, ut uiuant scilicet quasi ingenui et moriantur ut serui, et iuri fratrum suorum quasi per uinculum Latinae libertatis adstricti, etiamsi uidentur arbitrii sui esse, dum uiuunt, quasi sub illorum tamen positi . potestate moriantur. quid tantum, quaeso, sceleris in titulo esse religionis putas, ut ideo eos, qui religiosi sunt, filios tuos esse non credas, quia filii dei esse coeperunt? in quo tibi bonae uoluntatis quasi piaculo rei facti sunt, ut idcirco eos putes habendos esse peiores, quia optant esse meliores?

VIII. Sed dicitis non eo a uobis animo hoc agi. quod unum est, ac si quispiam dicat malas res bono animo a se fieri et inpietatis facinus pia mente committi. quid prodest, o inhumanissimi parentes, quod filios religiosos bono a uobis dehonorari animo adseueratis ? res ipsa hoc respuit res refellit. parum est quod nudis adsertionibus dicitis, ipsi actibus uestris contra uos testes estis. indignum ergo arbitramini, ut sancta ac placita deo pignora filiis mundo seruientibus conparentur? uerum est et bene arbitrabamini, si tamen arbitrio isto

iuste et in diuersum uteremini, id est, ut conparandos bonis filiis. malos et peccatores sanctis non putaretis, et qui apud deum uita ac meritis antecellerent, idem apud uos gratia atque honore superarent.

quid enim rectius quid magis iustum, quam ut qui meliores sunt idem etiam honoratiores essent, qui uincunt iudicio idem uincerent praemio, qui antistant in euangelio sacro idem quoque in testamento humano antistarent, et hac saltim re concordaret cram uoluntate Christi parentum pietas ac uoluntas, ut quos deus praeposuisset electione eosdem etiam parentes anteponerent dignitate. sed non solum hoc non agitur, sed in diuersum omnia aguntur. praeponuntur enim puris commaculati praeponuntur fidelibus inpii, praeponuntur lumini tenebrae praeponitur terra caelo, praeponitur mundus deo. et euasuros se huiusmodi parentes uel in hoc solo iudicium dei aestimant, qui cultum dei et dignitatem iudicii sui indignitate conculcant?

VIIII. Sed uidelicet non contemptu dei dicunt parentes . haec a se fieri sed causa atque ratione. quibus enim, inquiunt, relictam substantiam relicturi sunt filios non habentes? dicam quibus, nec nominabo eos, quos supra dixi, pauperes dei, non alienos aut longe positos, ne durum aut inhumanum forte uideatur. illos dico caros et indiuiduos et quos recte etiam uos, qui multas suboles habetis, filiis antefertis: ipsos se inquam homines o infidelissimi parentes, ipsos se inquam dicimus. numquid potest cuilibet quidquam se ipso propius numquid carius inueniri? suam unicuique uestrum animam suam salutem suam spem commendamus.

et pios uos esae dicitis, qui filios diligatis? nihil plane durius uobis nihil inhumanius, nihil tam ferum, nihil tam inpium dici potest, a quibus inpetrari omnino non potest ut uos ipsos ametispellem, inquit diabolus in scripturis sacris, pellem pro pelle et cuncta quae habet homo dabit pro anima sua. dilectissimam esse animam suam homini etiam diabolus non negauit, et qui auertere omnino cunctos ab affectu animarum suarum nititur, idem tamen carissimas esse debere cunctis animas confitetur.

quis ergo furor est uiles a nobis animas uestras haberi, quas etiam diabolus putat esse pretiosas? quis. furor est uiles a nobis haberi, quas etiam ille caras uobis debere esse dicit, qui uiles facere conatur? ac per hoc quicumque animas suas neglegunt, etiam infra iudicium diaboli se amant. quae cum ita sint, uidete uos, qui putatis religiosos homines non habere quibus relinquant substantiam suam, uidete uel iuxta diaboli opinionem, uidete si non habent, qui se ipsos habent.

X. Sufficere quidem ad hanc negotii portionem, de qua nunc agitur, haec quae iam diximus satis arbitror: sed ostendi id nobis forsitan non solis uirtutibus rerum sed etiam auctoritatibus exemplorum desideretis. possim quidem dicere maiora exemplis omnibus dei esse mandata nec interesse ad augendam diuinorum uerborum auctoritatem, inpleant ea homines an non inpleant, quia uirtutem eorum ex domini certum est constare persona non ex seruorum oboedientia, nec addi eis nec decedere aliquid per nos potest, quorum honor per auctorem deum semper aequalis est.

sed tamen si adiuuari se etiam exemplis hominum humana optat infirmitas, scilicet quo facilius etiam ipsa nunc faciat quae alios fecisse ante cognoscat, ostendimus primo libro haec, quae etiam nunc ab aliquantis Christi imita-toribus fiunt, non mediocriter sed abundanter, nec a paucissimis sed a populis, nec ab antiquissimis sed paene a recentissimis nuper esse conpleta. quid enim noui et adhuc prope in oculis constituti apostolorum actus loquuntur? omnes inquam qui credebant, habebant in unum omnia communia. et iterum: gratia quoque magna erat in illis omnibus; nec enim quisquam egens erat inter illos. quicumque enim possessores praediorum ac domorum erant, uendentes adferebant pretia uenditorum et ponebant ante pedes apostolorum. alibi quoque: et nemo ex eo quod possidebat s.uum proprium esse dicebat.

atque hoc non paruus credentium numerus, ne quem forsitan minus scriptorum auctoritas moueat, dum putant exempla esse paucorum. quae fuerit quippe tunc multitudo ecclesiae principalis uel ex hoc solo agnosci potest, quod in principiis statim ipsis octo hominum milia biduo ecclesiae accessisse referuntur, pateatque aestimationi, quae ceteris diebus uniuersi generis multitudo concreuerit, ubi duo tantummodo dies praeter disparem aetatem pariter ac sexum tantam uirorum copiam procrearunt.

unde cum et tam innumerabilis iam tunc et tam perfecta plebs fuerit, quaero a uobis, cum quibus loquor, cuncti parentes, in illis tot ac tantis tunc credentium milibus, tanta fidei perfectione uiuentibus, omnesne cum filiis an omnes sine filiis fuerint? neutrum, opinor; nulla enim ecclesiae plebs est non de utroque permixta. intellegere ergo possunt quicumque ex Christianis filios non habent, cui relinquere substantias suas debeant, cum uideant cui reliquerint tunc illi filios non habentes. sin autem habent, discant quid etiam ipsos oporteat facere, cum uideant tunc parentes amorem dei filiis praetulisse.

habet igitur omms aetas habet omnis condicio quod sequatur: quicumque est particeps fidei participem se beati faciat exempli. si illi tunc ob deum donantes omnia sua etiam se ipsos exheredauere uiuentes, discite uos, quaesumus, bona uestra uel ipsi hereditare morientes. oportet quippe uos, mihi credite, etiam inter filios uestros salutis animarumque uestrarum non obliuisci. propinqua enim uestra pignora esse uobis et coniunctissima satis certum est: sed, mihi credite, nemo uobis propinquior, nemo coniunctior quam uos ipsi. amate itaque, non obsistimus, amate filios. uestros, sed tamen secundo a uobis gradu: ita illos diligite, ne uos odisse uideamini; inconsultus namque et stultus amor est alterius memor et sui inmemor. non accipiet, inquit scriptura sacra, iniquitatem patris filius, neque pater accipiet iniquitatem filii sui. et apostolus unus quisque, inquit, proprium onus suum portabit.

XI. Relictae itaque filiis diuitiae parentes non liberant de mendicitate, immo relicta inmoderate filiis facultas parentum est sempiterna mendicitas, ac per hoc nulli parentibus magis noxii quam filii nimis amati. dum enim illi patriis bonis afluunt, parentes in sempiternitate cruciantur. etiamsi tam pius sit filius, ut refrigerandi supplicii paterni gratia communicare cum patre postea bona relicta cupiat, non ualebit: reddere siquidem post mortem patri pietas filii non poterit quod unicuique indeuotio sua et infidelitas denegarit.

ideoque iuxta apostolum unus quisque sarcinas suas cogitet, quia unus quisque hominum sua onera portabit. flammae infelicium mortuorum diuitiis non refrigerantur heredum. diues ille in euangelio, qui purpura induebatur et bysso, absque dubio qui locuples in hoc saeculo ipse fuerat, etiam heredes suos morte ditarat. sed nequaquam hoc ei proderat, quod opibus ac talentis eius germani diuites incubabant, et ille guttam refrigerii inpetrare non poterat. illi erant in abundantia sed ille in egestate, illi in gratulatione sed ille in dolore, illi in diuitiis sed ille in tormentis, illi fortasse iugiter in luxuria sed ille semper in flamma.

0 infelix et miseranda condicio! bonis suis aliis praepararat beatitudinem sibi adflictionem, aliis gaudia sibi lacrimas, aliis uoluptatem breuem sibi ignem perennem. ubi erant tunc adfines ubi propinqui, ubi uel filii, si habuerat, uel germani, quorum meminerat et quos certe tanto amore dilexerat, ut eorum ne in supplicio quidem positus obliuisceretur ? quid ei proderant quid suffragabantur ?

torquebatur infelix et opes suas aliis deuorantibus ille refrigerii guttam ardens petebat et inpetrare non poterat. et hoc, si quid addi ad poenam potest, per illum sibi tribui postulabat, quem aliquando contempserat, per illum, qui in pure ac sanie conputruerat, per illum, cuius faetorem ac squalorem longe refugerat, qui membrorum suorum ulceribus canes pauerat, quem scatentes uermium globi etiam intra recessus peresi corporis exararant. o grauis nimium et lugenda condicio!

pauper beatitudinem emit mendicitate diues supplicium facultate: pauper, cum penitus nil haberet, emit aeternas diuitias egestate. o quanto, has facilius tam multa rerum possessione diues potuerat conparare, qui inter tormenta aestuans et inter supplicia proclamans: pater, inquit, Abraham, miserere mei et mitte Eleazarum, ut intinguat extremum digiti sui in aqua, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. non horrebat tunc scilicet diues ille Eleazari quondam pauperis manum nec dedignabatur auxilium: inseri eius digitos ori suo et mitigari intolerandas faucium flammas illius pridem faetidae ac squalentis manus munere postulabat. o quanta rerum mutatio facta fuerat! tangi tunc ab eo desiderabat, quem etiam uidere ante despexerat.

.XII. Haec ergo diuites cogitent, qui redimere facultatibus suis nolunt, ne ista patiantur. diues fuit ille, de quo nunc loquimur, diuites sunt et isti, ad quos nunc loquimur. unius sunt nominis: caueant ne sint etiam condicionis unius. non liberabunt enim filii diuites parentes reos, nec restinguet flammas miseri testatoris deliciis afluentibus opulentus heres. durum est ab aliquo filiis ac propinquis parum relinqui:

multo est durius in aeternitate torqueri. opinor enim diuitem illum, cum torqueretur, non tantum delectabant opes heredis . sui quantum angebant tormenta corporis sui, non tantum delectabat quod heres suus bene epulabatur quam angebat quod ipse male cruciabatur, non tantum delectabat quod heres suus in exquisitis deliciis afluebat quam angebat quod ipse intolerandis ignibus defluebat, non tantum delectabat quod heres suus pascebat parasitos et helluones copiis suis quantum angebat quod ipse pascebat flammas medullis suis.

et puto, si quis ei tunc optionis copiam praestitisset, utrumne mallet diuites heredes suos esse an se in miseriis tormentisque non esse, uoluerat profecto illos omnibus bonis alienari, dummodo ille posset malis omnibus liberari, uoluerat offerre omnia quae possederat, dummodo euaderet quae perferebat, uoluerat cunctam illam substantiam quam habuerat temporales argenti et auri thesauros pro se dare, ut iuges suppliciorum inmortalium cruces et perenne illud incendium superiecta, si quo modo posset, diuitiarum suarum mole restingueret et exundantes ignium globos opposita ingentium facultatum inmensitate prohiberet.

et quid dicam uoluisse eum, ut interminabile illud malum redimeret facultatibus suis? plus dico aliquid: uoluerat omnem substantiam suam tradere, ut posset sibi in flammis situs unius saltim horae requiem conparare. desiderans enim ad mitigandas faucium flammas uel tinctum aqua pauperis digitum quomodo non quantolibet pretio mercari requiem praeoptauerat, qui paruam refrigerii guttam tam magno ambitu postulabat?

sed iam ista quid proderant aut quid iuuabat miserum quod tunc pro se offerre omnia uolebat, qui male ante noluerat? uel quid tunc proderat quod dare cuncta cupiebat, quae iam amiserat, qui nihil tunc pro se dederat, quando omnia possidebat? sera quippe, ut ait in scripturis spiritus sanctus, sera est paenitentia mortuorum. quomodo? non est enim, inquit ad deum patrem sermo diuinus, non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

excludi penitus a confessione peccati peccatorem mortuum protestatur nec posse esse quemquam postea dei memorem, qui in hac uita sui fuerit oblitus. adeo omnis ei spes penitus absciditur et omnis uitae aditus obserate, ut, cum una sit reo salutis uia preces ad deum fundere et caelestem misericordiam incessabiliter orare, etiam hac peccator letiferae obliuionis animaduersione damnetur, ut ei nec memoria quidem dei, a quo sperare debeat. relinquatur.

haec ergo cogitent qui, dum filios habere post mortem diuites cupiunt, futurorum suppliciorum nec in morte meminerunt: haec cogitent qui, ut in hac caduca et breui uita heredes diuites habeant, aeterna se ipsos morte condemnant. in quo quidem non tam illos amant quam se oderunt, quia non tam salubris amor est, qui breui consulit, quam graue odium, quod in aeternitate cruciabit. et ideo deus noster, ut in primo dudum libello diximus, disciplinam parentes thesaurizare iubet filiis non pecuniam, perennia praecipit non peritura conferre. scilicet quia res istiusmodi atque opus sanctum et filiis pariter et parentibus prosunt, filiis utique per disciplinae institutionem parentibus per munificentiae largitatem. et filiis enim hoc disciplina praestat, ut salutem capiant perpetuam, et parentibus largitas, ut mortem effugiant sempiternam.

.XIII. Sed cui haec dicimus aut cur dicimus? ubi apertas aures aut uidentes oculos inuenire poterimus? omnes enim, ut de inpiis legimus, paene omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est paene usque ad unum. noua quippe amentia tam saeculares quam etiam quosdam religionem professos incessit homines. siquidem,

ut dudum dicere coeperamus, iam non tantum filiis aut nepotibus, quod ob naturae necessitudinem ferri potest, sed etiam agnatis et cognatis, neque solum, ut - aiunt, ex directo sed etiam ex obliquo et ex transuerso, immo potius ex auerso peruersoque uenientibus res propriae facultatis, id est pretium suae redemptionis addicunt.

nec interest paene iam apud homines quibus consulant, dummodo sibi omnino non consulant. si qui enim ex istis, de quibus loquimur, morte adpropinquante filios non habent, quaerunt infidelissime quos aut propinquos aut adfines suos dicant, aut, si id forte deest, quaerunt saltim aliqua nouarum necessitudinum ficta nomina. nec interest, ut dixi, apud eos quorum meminerint, dummodo sui obliuiscantur: non interest quos amare se dicant, dummodo animas suas oderint, nec interest quos diuites faciant, dummodo se aeterna mendicitate consumant.

XlIII. 0 infelicitas o insania! quid tantum, quaeso, de se miserrimi omnium male promeruerunt, ut dum aliorum uoluptatibus seruiunt, se perpetuo persequantur! uideas enim a quibusdam infelicissima uanitate inuestigari quosdam nouos ac nobiles propinquos, uideas incognitarum agnationum pudenda nomina et recentium ac praepotentium adfinitatum ridicula commenta, cum dicat quis de aliquo adoptiuo ac subitaneo propinquo: illum heredem facio parentem meum: aut quaecumque sanctae professionis uidua uel puella: illum heredem scribo proximum meum. ac sic quidam quos in omni uita quasi extraneos alienosque habuerant subito in extremis propinquos habent, et qui extranei semper fuere uiuentium parentes esse incipiunt mortuorum.

introducunt enim repente in testamentum quos numquam introduxere in affectum, et hoc maxime, ut dixi, aut locupletes aut nobiles aut honoratos et qui nisi potentes essent, parentes forsitan non fuissent. ridicula miseri testatoris ambitio, dans censum propriae facultatis ad conparandum mendacium propinquitatis, emens pretio hereditatis nomen heredis) et totis patrimonii sui uiribus hoc elaborans, ne se ille,. qui heres scribitur, parentem neget, et ut testator infelicissimus stultissima ac miserrima uanitate facto herede nobili, qui in uita sua humilior esse uisus est, honoratior in morte esse uideatur. o caecitas o insania!

quanto studio, infelicissimi homines, id efficitis, ut miseri in aeternitate sitis! quanto minore cura minore ambitu id uobis praestare potuistis, ut semper beati esse possitis! cuius quidem rei causam aliam omnino inuenire non possum nisi solam tantummodo incredulitatem atque perfidiam, id est, quod aut iudicandos se a deo homines esse non putant aut resurrecturos omnino esse non credunt. nemo est enim qui resurrecturum se et iudicandum a deo de operibus bonis ac malis certus sit, qui non uel spei ac beatitudini suae praestet, ut pro bonis rebus perennia bona capiat, uel timori atque discrimini, ne pro malis mala aeterna patiatur.

XV. Sed abhorrere hoc uidelicet a Christiano nomine uidetur, ut dicatur futura non credere. quid ergo causae est ut, si credit quae dixit deus, non timeat quae minatur deus? si non credit uerbis quae dixit deus, non credat praemiis quae promittit deus ? neque enim se

probat promissionibus dei credere qui non sic agit, ut possit ad promissa a deo praemia peruenire.

in ipsa quippe hac vita hominum, si iudicandum se aliquis ab humana hac potestate et rapiendum ad tribunal terrenum esse cognouerit, aduocatos requirit patronos adhibet officialium gratiam fauoremque mercatur, et haec omnia metu iudicii futuri agit, cum tamen euentum iudicii conparare non possit. adeo etsi uictoriam emere ipsam non ualet, spem tamen uictoriae magno emit.

dic mihi, quisquis ille es, qui credere te iudicium dei dicis, tu si uel supradictorum exemplo hominum iudicandum te esse a deo crederes, nonne spem ac salutem tuam quolibet pretio conparares ? sed non credis utique, . non credis, et licet credulitatem tuam uerbis uelis adseuerare, non credis; uerbis enim, ut ait apostolus, confiteris sed factis negas.

denique ut infidelitafcem tuam tibimet et te ipso probem, dic mihi, obsecro, quisquis ille es, qui substantiam tuam uel propinquo cuipiam diuiti uel àdfini, uel, si hi forte desunt, etiam extraneo derelinquis, cur eam non sanus a te atque incolumis abdicasti? cur non sospes ac uegietus heredibus tradidisti, sed in testamento ipso prouidentissime canes et sollicite ac diligenter inscribis: \'quando ego ex rebus humanis excessero, tutic mihi tu ille carissime heres esto ?

dic mihi, quaeso, cur huic carissimo, ut ipse ais, ac deuinctissimo tuo tamdiu nihil de tuo tribuis tamdiu nihil de tuo tradis, quamdiu te putas esse uicteum, sed tum cum uides esse te moriturum? et quid dico, cum esse te moriturum uides ? immo id caues prouidentissime, ne uel spirante uel moriente te quidquam de tuo habeat, sed iam defuncto omnino, iam mortuo. et mirum est, quod hoc ipsum sinis, Ut iam funerato te tua habeat, et non iam exportato atque tumulato. quamuis etiam in hoc, quod ais cquando ego ex. rebus humanis excessero), id ipsum cauisse uidearis. hoc est enim ex rebus humanis penitus excedere, totum omnino cum suo corpore hominem in praesentia humanarum rerum esse desisse.

dic mihi itaque, cur haec tam prouide in testamento canes, cur tam sollicite ac prudenter interseris? absque dubio, quia necessariam tibi, dum uiuis, rem tuam iudicas, quia alienare te facultatibus tuis non uis et iniquissimum putas uiuo te et incolumi alium tuo diuitem fieri, te autem mendicitate consumi. uerum est nec inrationabilem curam abnuo, et quidquid a te in hunc modum dicitur probo. sed in uno tamen mihi satis fieri a te cupio.

quid est quod tu, qui tibi usum rerum tuarum tantopere necessarium putas, fructus ac reditus facultatis tuae post mortem necessarios esse non putas? dicis absque dubio, quia mortuo nihil opus est nec reseruandum mihi quidquam in tempus illud est, quia defunctus ac nihil sentiens nec delectari possum possessione rerum mearum neque amissione cruciari.

euidens causa est. ergo idcirco moriens substantiam tuam alteri deputas, quia capere ex ea fructus post mortem ipse non possis. sed quid, quod electissimum uas dei apostolus Paulus testificatur et clamat, quod quaecumque homo in uita hac seminauerit, haec post mortem metat, et qui parce seminat parce et metat, et qui seminat in benedictione ex benedictione

et metat. ex quo aperte intellegi uoluit eos, qui seminant in parcitate benedictionem metere non posse. cum enim dicens: qui parce seminat parce et metet, et qui seminat in benedictione ex benedictione et metet, euidenter utique benedictionem in sola posuerit largitate, ostendit parcos seminatores mendicitatem largos benedictionem esse messuros.

XVI. Sed fortasse haec tibi, quicumque es infidelis, aut parum ualida aut parum aperta esse uideantur. quid quod dominus ipse in euangelio nihil quemquam de operibus bonis perdere Christianum manifestissime docet dicens: quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae, tantum in nomine discipuli, amen dico uobis, non perdet mercedem suam. quid dici euidentius potuit? etiam eam rem in futuro habituram praemium esse dixit, quae in praesenti pretium non haberet: tantum honoris cultui suo tribuit, ut aliquid esset illic per fidem, quod hic omnino nihil esset per uilitatem.

sed tamen ne in hoc sibi quidam forsitan blandirentur, si multa habentes exiguis possent magna mercari, subtiliter posuit etiam pro calice aquae frigidae non perituram esse mercedem, hoc utique euidenter ostendens non pro paruo aliquid magnum esse reddendum, sed tamen qualecumque fidei opus non esse periturum.

habes itaque indubitabilem futurae retributionis securitatem habes recipiendorum bonorum operum satis idoneum uadem: qui quidem tantae non solum fidei sed etiam misericordiae atque pietatis est, ut non soluat tantum quod promiserit quasi debitum, sed etiam ostendat aliquid quo se faciat debitorem. nam qui pro calice aquae frigidae redditurum se dixit esse mercedem non solum uult soluere quae acceperit, sed etiam demonstrat aliqua quae soluat. pius scilicet ac misericordia plenus et consulere uolens non solum diuiti largitati sed etiam pauperculae officiositati ostendit, quo obnoxium sibi in aliquo deum faceret etiam qui quod faeneraret penitus non haberet.

XVII. Sed forsitan tibi, quicumque diues es, indiguum hoc facultatibus tuis opus pauperculorum esse uideatur et uelis aliquam ad te peculiariter pertinentem sponsionem sacrae promissionis audire. habes primum illud, quod ad diuitem ilium in euangelio: deus loquitur: uade, uende omnia bona tua, et habebis thesaurum in caelo. deinde illud, quod praecepto interdictorio generaliter iubet: nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, thesaurizate .

autem uobis thesauros in caelo. postremo illa, quibus omnes rerum mundialium possessores ad opus profluae largitatis spe infinitae remunerationis inuitat dicens, quod omnis, qui propter honorem atque amorem suum aut domum aut agrum aut quamcumque aliam facultatem in usus misericordiae prorogarit, centuplum accipiat in futuro: insuper autem, inquit, et uitam aeternam possidebit. quid spondere maius credentibus sibi potuit qui magnis faeneratoribus suis centuplum se redditurum esse promisit?

nec solum hoc, sed uitam, inquit, aeternam possidebit. hoc multo plus est quam ipsa centupli retributio, quia id ipsum, quod quis in centuplo acceperit, in perpetuo possidebit. non erit ergo tunc fragilis$t caduca possessio nec in similitudinem terrenarum diuitiarum umbrae praetereuntis aut somnii uanescentis more peritura. quidquid datum a deo fuerit inmortale erit, quidquid acceptum fuerit sine termino permanebit. ac per hoc, ut dixi, plus

quam centuplum accipit qui sic accipit, quia uincit centupli pretium, id ipsum esse centuplum sempiternum.

XVIII. Quae cum ita sint et cum tanta absque dubio recepturus sit qui deo credit, quomodo tu his rebus, quas deo dederis, usurum te esse post mortem non putas, quarum tibi non usum tantummodo dominus sed augmentum etiam et superexcellentem cumulum pollicetur? aut forte accipere haec . tanta non uis? sed hoc ratio non patitur ut nolis.

nemo enim est inter homines, qui cum beatus esse ualeat, miser esse malit; nemo est, qui cum habere possit delicias summi boni, pati uelit supplicium summi mali; nullus profecto, nullus et ideo ne tu quidem: nisi forte monstruosa sit in te aliqua et discrepans ab humano genere natura, ut solus tibi penitus bene esse nolis, solus beatitudinem fugias solus suppliciis delecteris.

quod si utique non est, quid ergo causae est, ut non uel moriens et m ultimis situs id saltim supremae oblationis officio et omni rerum tuarum ambitu agas, ut, si mereri a deo potes, locuples ac beatus sis, sin autem id non potes, certe ut miser non sis certe non uraris certe non torquearis certe tenebris exterioribus non eneceris et ardentibus sine fine flammis non decoquaris?

quid ergo, ut dixi, causae est, quod haec non agis? quid causae est, ut bona aeterna non emas? quid causae est, ut mala aeterna non timeas? -quid utique nisi illud, quod praelocutus sum, quod aut iudicandum a deo te esse non putas aut resurrecturum omnino esse non credis? si enim crederes, quomodo non futuri iudicii inaestimabile malum fugeres et inmortalium suppliciorum tormenta uitares?

sed non oredis utique, non credis, ac lieet aliud et sermone adseras et professione, non credis; sermo enim et professio tua iactitant fidem sed uita atque obitus publicant infidelitatem. alioqui uince me: uinci uolo. non quaero, ut mihi credulitatem tuam superioris uitae actibus probes: uno contentus sum testimonio supremorum tuorum.

ecce iam, ecce moreris, egressurus de domo corporis tui, nesciens quo iturus quo abducendus ad quam poenalia et quam taetra rapiendus, cui unum tantummodo superest inter suprema perfugium una effugiendi aeterni ignis specula datur, ut pro te offeras saltim quod in substantia habes, quia aliud quod possis deo offerre iam non habes: et tu inmemor tui oblitus salutis tuae, de legatariis nouis cogitas de locupletando herede suspiras.

et haec faciens credere te iudicium dei dicis, qui tibi, cum iudicandus sis, uel inter suprema non consulis ? et credere te aliquid de salute animae tuae loqueris, cui nullus est anima tua uilior, apud quem prope non interest cui prosis, dummodo ut tibi noceas? et credere te futurum iudicem dicis, apud quem nullus est minor atque despectior quam ipse iudex? nam in tantum eum spernis in tantum despicis, ut nec tibimet ipsi consulas, dummodo eius iussa contemnas.

aut refelle me et conuince, si mentior. clamat tibi ecce morienti ipse, qui te iudicaturus est iudex tuus, ne ullum omnino hominem in prorogandis rebus ac facultatibus tuis plus

quam te ames, ne ulli de substantia tua moriens magis quam tibi consulas, nullum tibi anima tua propinquiorem nullum iudices cariorem. quid enim proderit, inquit saluator, homini si lucretur mundum totum et detrimentum faciat animae suae? aut quid dabit homo commutationem pro anima sua?

hoc est dicere: quid tibi o infelicissime homo, proderit, si omnem mundum aut ipse habeas ant tuis proximis derelinquas, si salutis atque animae detrimenta patiaris ? damna enim animae totum penitus secum auferunt, nec quidquam homo omnino habere poterit, qui se ipsum damno animae pereuntis amittat. aut quid, inquit, homo ommutationem dabit pro anima sua? hoc est dicere: non respicias, o homo, pecuniam non possessionem, nec dubites saltim moriens pro spe tua quantum potes rei tuae ac facultatis offerre. quidquidlibet enim dederis pro te uile est, quidquid pro te obtuleris parui pretii est, quia anima tua in omnium rerum est conparatione pretiosior. et ideo nihil dubites pro te dare, quia, si te amiseris, omnia in te perdis: si autem te lucrifeceris, tecum et in te omnia possidebis.

XVIIII. Cum haec ergo tibi iam morienti, o homo quisquis es, dominus tuus clamet, tu mentem obturas tu aurem obstruis et nudis sermonibus fidem adserens sufficere tibi putas uerba pro rebus ac satis te firmum aestimas credulitatis habere subsidium, si deum, quem rebus atque operibus tuis despicis, uerbis mendacibus honorare uidearis. fili, inquit scriptura sancta, si habes, benefac tecum et deo bonas oblationes offer.

et alibi miserere, inquit, animae tuae. uide quam misericors sit dominus deus noster, qui nos ipsos pro nobis misericordiam rogat: miserere, inquit, animae tuae. hoc est dicere: miserere etiam tu illius, cuius uides miseratione me frangi, miserere illius tandem, cuius misereor ego semper, miserere tu animae saltim tuae, cum misereri me cernas alienae. et quid post haec, o miserrime homo, cum deus sic tecum agat, non adquiescis? rogat te ut tui miserearis, et non uis? causam tuam apud te agit, et a te non potest impetrare?

et quomodo, quisquis es o miserrime, quomodo te postea supplicantem ille in iudicio suo audiet, cum tu hic eum pro te rogantem audire ipse nolueris? sed uidelicet causa grandis est, qua deum audire non possis. circumstant enim te aegrotantem cognati atque agnati tui circumstant locupletes matres familiae, circumstant nobiles uiri obsidet lectum infirmitatis tuae sericis atque auratis uestibus circumfusa numerositas.s o quantus fructus aeternitatis est talibus bona propria erogare mendicis! digna uidelicet causa et satis iusta est, ut tu animae tuae auferas quod egenis talibus derelinquas.

sed nimirum misericordia frangeris et lamentantium propinquorum pietate superaris. est certa ratio. uides quippe opulentissimi ac splendidissimi cultus homines [tibi] flentes, tristi uultu et festo habitu conpositas ad maestitudinem facies tibi ostentantes, per imaginariam sollicitudinem suam ementes hereditatem tuam. quem non moueat tanta pietas? quem non moueat talis dolor? aut quomodo, cum haec talia uideas, non obliuiscaris, tui? uides enim extortas lacrimas simulata suspiria fictam anxietatem non optantem ut conualescas, sed expectantem quando moriaris: uides defixos in te quasi accusantes tui obitus tarditatem omnium uultus.

0 infelicem te ac miserrimum, cuius supremum exitum tantus desiderat numerus propinquorum! nisi quod scio ac satis certus sum nihil omnino apud deum uota talium praeualere. nam mirari possem forte quod uiueres, quem mori tam multi uelint. et propter hos, quisquis ille es, propter hos tales animam tuam deseris et credere te iudicium dei dicis, cum ad hoc eius iussa despicias, ut patrimonium tuum talibus derelinquas?

dispersit, inquit propheta de eo, qui deum credit, dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternum. sed et saluator ipse ad omnes diuites: uendite quae possidetis et date eleemosynam. et alibi: uende quae habes et da pauperibus. numquid dicit, agnatis da, numquid adfinibus ? non utique sed pauperibus sed egenis: numquid propinquo diuiti numquid ulli omnino homini praepotenti? non utique sed inopi sed egestuoso.

numquid enim, cum locupletibus cognatis tuis substantiam tuam dederis, iustitia tua manet in aeternum? alat cum diuitias eorum diuitiis tuis auxeris, thesaurum habebis in caelo? uae, inquit propheta, his, qui dicunt dulce am-arum et amarum dulce. etiam laudari a te tales hos deus prohibet, et tu ditare non metuis ? dari his praedicatoria uerba non uult, et. tu etiam talenta largiris ? honorari uitam eorum fictis sermonibus uetat, et a te thesauri eorum diuitiaeque. cumulantur ?.

XX. Sed uereris uidelicet uulius circumsidentium propinquorum et praesentes atque obsidentes lectulum tuum metuis offendere. ne timueris eos, inquit dominus per prophetam, neque paueas a facie eorum, quoniam domus exasperans est. et ideo etiam tu esto intrepidus et constans: non formides uultus eorum neque frangaris ambitu eorum.

despioe concupiscentes hereditatem tuam et diuidentes iam inter se sub$tantiam tuam, qui non te sed patrimonium tuum diligunt, immo qui cupiditate rerum tuarum te execranturnam dum tua inpatienter sitiunt, te oderunt praesentiamque tuam quasi aemulam sibi et aduersariam iudicantes obicem atque obstaculum putant cupiditatis suae esse quod uiuis.

despice ergo hos tales ac nihil facito. non te moueant blandimenta eorum: uenena tibi sunt: non respicias adulationes eorum: gladii sunt iugulatores tui et quidem ferreis atque hostilibus gladiis taetriores. illos enim homines cuncti uident, istos incauti non uident: illi, quia aperte saeuiunt, euitantur, isti, quia occulte insidiantur, occidunt et hoc periculosiores sunt ac nouo nocendi genere peiores, quod illis ferreis gladiis nemo est penitus qui se laedi uelit, istis multi se etiam occidi uolunt. noua atque inaestimabilis mali letalis inlecebra. illis gladiis quicumque percutitur et timore pariter et dolore torquetur: istis quicumque occiditur delectatur.

fuge ergo hoc malum fuge adsentationes insidiantes tibi, fuge obsequellas noxias tibi fuge ambitus deceptores tuos: ista sunt officia, quae te iugulant, ista sunt, quae in mortem trahunt. fuge eorum talium blandimenta fuge eorum sedulitatem: isti sunt carnifices ac tortores tui, qui te in praesenti quidem ambiunt, sed in futuro necant et consertis quodammodo manibus ac uelut coniurata mutuo factione in sempiternos tartari ignes cogere ac praecipitare conantur. et ideo non timeas eos non expauescas: erige animum et uim sanctae auctoritatis adsume. si enim illi tantopere adnituntur ut pereas, cur non maiore tu

animo adnitaris ut uiuas? confortare ergo et constanti animo tibi consule. satis infidelis ac satis stultus est qui mauult praestare aliis ut sit miser, quam sibi ut sit beatus et ut alios afluere faciat deliciis temporariis, se tradit urendum ignibus sempiternis.

Libbr Iiii

I. Non me praeterit, domina mi ecclesia, nutrix beatae spei, haec quae libellis superioribus diximus, nonnullis filiis tuis Christum parum amantibus displicere. sed nos uoluntates eorum non magni pendimus, quia nec mirum est, ut eis loquentia de deo uerba non placeant, quibus ipse forsitan deus non placet, nec expectandum, ut insinuatorem salutis atque animarum sermonem ament qui salutem ipsam atque animas suas non amant. sufficiunt itaque, sicut in aliis, ita etiam in hac parte nobis sensus tantum et iudicia sanctorum: quibus idem atque apud nos sentientibus, certi profecto sumus etiam deum ipsum sentire nobiscum, quia, cum in sanctis suis spiritus dei maneat, absque dubio deus illic est, ubi illa pars fuerit, a qua dei spiritus non recedit.

prauorum ergo hominum, id est uel paganorum uel mundialium, sensus aut parui aestimandi sunt aut nihil omnino faciendi: quia si hominibus, inquit apostolus, placere uellem, Christi seruus non essem. illud durius ac molestius, quod quidam, ut arbitror, filiorum tuorum sub religionis titulo a religione dissentiunt et habitu magis saeculum reliquere quam sensu: quorum, ni fallor, sententia hoc habet atque adserit, omni omnino homini Christiano propinquitatem in exitu magis considerandam esse quam Christum.

et quia profana penitus per se erat execrabilisque sententia, uelare, ut puto, infidelissimam praedicationem quasi umbratili quadam adiectione conantur dicentes cunctos, qui credant deum, sanos tantum atque incolumes officiosos Christo esse debere, ceterum iam exeuntes e saeculo carnalis \' magis propinquitatis quam diuini officii oportere meminisse. quasi uero homines Christianos alios esse oporteat incolumes alios de hoc saeculo recedentes, et alios se cuncti exhibere Christo debeant in sospitate alios in morte, alios in superiore uita alios in posteriore.

quod si ita est ergo alterum quis habiturus est Christum inuenis alterum senex, et totiens debent homines demutari fide quotiens demutantur aetate. si enim erga dei cultum alter quispiam futurus est uigens alter infirmus, alter sanus alter aegrotans, ergo prout status fuerit humani corporis inaequalis, ita erit homini etiam deus ipse mutabilis, et quotiens fuerit in homine ualitudo contraria, totiens erit etiam religio diuersa: quasi uero qui incolumes Christi esse debent morientes Christi esse non debeant.

et ubi illud est: qui perseuerauerit in finem, hic saluus erit, aut illud in prouerbiis sacris diuini sermonis oraculum: sapientia, in exitu canitur? quo utique ostenditur, licet salubris sit in omni aetate sapientia, praecipue tamen omnes in exitu suo debere esse sapientes, quia laudari penitus praeteritae aetatis prudentia non merebitur, nisi bono fine claudatur; sapientia enim in exitu canitur.

cur eam non dixit cani in pueritia non in iuuentate, non in statu rerum incolumium non in prosperitatibus secundorum ? scilicet quia in his omnibus quidquid laudatur incertum est. quamdiu enim quis subiacet mutationi, non potest cum securitate laudari et ideo, ut ait, sapientia in exitu canitur. exiens enim quis de incertis periculorum certum merebitur euasa omnium rerum uarietate suffragium, quia tum stabilis et firma laus est, quando meritum iam non potest perire laudati. sapientia, inquit, in exitu canitur.

quid est, quaeso, sapientia Christiani? quid nisi timor et amor Christi? initium enim, inquit, sapientiae timor domini: et alibi perfecta, inquit, dilectio foras mittit timorem. ergo ut uidemus, initium sapientiae est in timore Christi perfectio in amore. itaque si sapientia Christiani timor est atque amor domini, ita demum uere sapientes sumus, si deum semper ac super omnia diligamus, et hoc cum omni tempore tum praecipue in exitu nostro, quia sapientia in exitu canitur.

II. Si ergo sapientia per hoc maxime in exitu canitur, si deus super omnia diligatur, quae igitur insania est, ut dicat aliquis Christum carnali propinquitati praeponi ab incolumibus oportere, a morientibus non debere? cur enim eum praeferant incolumes, si non debent praeferre morientes? aut si potest quispiam religiose agnatos atque adfines suos Christo in morte praeponere, cur non religiose etiam ante praeponat? aut si est ulla hora in uita ultima, qua quis plus alios diligere debeat quam se ipsum aut deum, cur non et in uita anteriore plus diligat?

ac sio fit ut soluantur. omnia et euanescant et intereant, neque ullum quis uiliorem habeat quam se ipsum neque ullum inferiorem quam deum. si enim ullum est tempus, quo ab aliquo possit deus adfinibus aut propinquis iure postponi, nullum est, quo possit iure praeponi: sin autem, quod uerum est, nullum est omnino tempus, quo non debeat anteponi, nullum est omnino tempus, quo possit iure postponi. nullum utique, et ideo ne in extremis quidem, quia etiam iustum hominem propheta in die, qua errauerit, dicit esse periturum.

itaque si omnis error errantis perditione multatur et his quoque erroribus uita hominum periclitatur, quibus usitate atque communiter innocentia humana polluitur, quid futurum existimamus, ubi in deum ipsum detestabili infidelitate peccatur? si enim, inquit apostolus, omnis inoboedientia iustam accipit mercedis retributionem quo modo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? nullus autem salutem ueram plus neglegit, quam qui deo aliquid anteponit. cum enim salus nostra munus ac misericordia dei sit, quae ei ratio consequendae salutis est, qui deum ipsum despicit, in cuius misericordia salus nostra consistit?

aut cum iudex et uiuorum sit deus et mortuorum, quae ei spes in dei iudicio esse poterit, qui eum etiam moriens iudicio suo spreuerit, a quo est statim mortuus iudicandus? et ideo, ut scriptura diuina ait, in quo iudicio iudicat, in eo iudicabitur de eo, hoc est: quo iudicio iudicat de deo, eo ipse iudicabitur a deo, neque iniquum putare poterit, si eum cunctis in futuro dominus postposuerit, qui in praesenti deum cunctis ipse postponit, nec queri, si eum omnibus deus aestimet damnabiliorem, cum ipse omnibus deum \' . aestimet uiliorem.

III. Sed dicit aliquis non se hoc animo ista facere, quo aut contemnat deum aut uilem putet, sed quo uel amet eos, quos heredes instituit, uel honoret. adquiescamus hoc ita esse : omnibus ferme etiam aliis flagitiosissimis et criminosissimis reis excusatio ista suppetit. nam dicere et fornicatoribus licet non se hoc animo fornicari, quo deum spernant, quia calore corporis atque infirmitate uincantur. et homicidae id adfirmare . possunt, non se contemptu dei humanum sanguinem fundere: uel odio enim se uel cupiditati tantum scelera praestare.

sed quid prodest malis: haec excusatio, cum scilicet nihil intersit, qua ae quispiam dicat peccare causa, cum sit omne peccatum diuinitatis iniuria? adquiescamus tamen, ut supra. dixi, hoc . ita esse, nec ex contemptu dei res suas quempiam alii magis quam deo tradere, sed uel honore heredis sui se ad hoc trahi uel certe amore conpelli. sed quid facimus, quod hoc ipso magis incuria dei probatur atque contemptus?

si enim, o quisquis es, per id, quod heredibus tuis uel quibuscumque res proprias derelinquis, et honorare te eos indicas et amare, deum utique, cui non relinquis, nec honorare te indicas nec amare. ac per hoc quidquid pro te dixeris contra te est et ad contemptum atque a.d contumeliam dei pertinet amor et honorificentia ceterorum.

cum enim aliis ideo relinquas, quia eos honora, deum, cui non relinquis, utique non honora: cum aliis ideo relinquas multa, quoniam amas, deo ideo non . relinquis profecto, quia non amas. ecce enim adsistit tibi morienti atque testanti homo pariter ac deus. res aperta est et non dubia: quem elegeris, praetulisti. si in uno est honor solo, necesse est in alio inueniatur esse despectio. si homo, qui praefertur, gaudet se a te diligi, necesse est ut se doleat deus, qui praetermittitur, non amari.

sed putas deum uidelicet munificentia hominis non egere, et ideo, quid necesse est, inquis, ab homine ei quippiam tribui, qui ipse cuncta omnibus dedit? utrum egeat munificentia nostra dominus an non egeat, aut quomodo uel egeat uel non egeat iam uidebimus. interim, quia ab eo cunctis cuncta praestari etiam tu negare non ausus es, hoc dignior est absque dubio largitate nostra, quia nobis ipse ante largitus est. hoc iustius ei officiis respondere temptamus, quo beneficiis illius magis inpares sumus.

nam et natura ipsa hominum consuetudoque communis hac quasi generali cunctos lege constringit, ut a quibus aliquid liberalitatis accipimus, plus eis gratiae debeamus: artat quippe nos ad retributionem dati accepta largitio. ante usum enim ac munificentiam liberalitatis alienae liber est quispiam, beneficiorum faenore non grauatus. - coguntur autem omnes ipsa conscientia sua ad repensationem uicissitudinis, postquam esse coeperint debitores.

ita ergo et deo hoc maiora debemus, quod ab eo cuncta percepimus, et hoc respondere beneficiis illius minus possumus quod ei etiamsi quae debemus redhibere cupiamus, tamen de suo reddimus. ac per hoc non est quod placere sibi quisquam. largitione sua debeat. sicut sua non sunt cuncta, quae a domino suo accipit, sic sua non sunt cuncta quae reddit. et ideo perfidiae quidem poena debetur ei, qui negauerit deo quae sunt sibi ab eodem commodata, inputare autem largitionem non potest, qui reddiderit accepta..

IIII. Sed deus, inquis, non eget tetributione. nihil minus quam ut non egeat. non eget enim iuxta potentiam suam, sed eget iuxta praeceptionem suam: non eget secundum maiestatem suam, sed eget secundum legem suam, et in ipso se quidem non eget, sed in multis eget: non quaerit in se munificentiam sed in suis quaerit, et ideo non eget quidem iuxta omnipotentiam sed eget iuxta misericordiam: non eget : deitate pro semet ipso sed eget pietate pro nobis., quid enim dicit ad pios ac largos dispensatores deus? uenite, benedicti, possidete regnum patris mei, quod uobis paratum est a constitutione mundi: esuriui enim et dedistis mihi manducare, sitiui et dedistis mihi bibere, et alia in hunc modum. et ne hoc causae, de qua nunc loquimur, parum forsitan uideretur, adiecit rerum diuersitatem, auaris et infidelibus dicens: ite maledicti in ignem aeternum, quem parauit pater meus diabolo et angelis eius: esuriui enim et non dedistis mihi manducare, sitiui et non dedistis mihi bibere:

ubi sunt qui dicunt dominum Iesum Christum officio nostrorum munerum non egere? ecce et esurire se pariter et sitire et algere commemorat. respondeat quilibet horum, . si non eget qui esurire se, queritur, si non eget qui se sitire testatur ? ego plus addo aliquid, Christum non solum egere cum ceteris sed plus multo egere quam ceteros;

in omni enim pauperum numero non est uniu$rsorum una paupertas. sunt enim quidam, quibus etiamsi uestimenta desunt alimenta non desunt, multi sunt hospitio egentes uestibus non egentes, multi domo carentes sed non substantia, sunt denique quibus etsi desunt multa non desunt omnia: Christus tantummodo solus est, cui nihil est, quod in omni humano genere non desit. nullus seruorum suorum exulat nullus frigore ac nuditate torquetur, cum quo ille non algeat: solus cum esurientibus esurit solus cum sitientibus sitit. et ideo, quantum ad pietatem illius pertinet, plus quam ceteri eget; omnis enim .

egestuosus pro se tantum et in se eget, solus tantummodo Christus eat, qui in omnium pauperum uniuersitate mendicet.

et cum baeo ita sint, quid ais, o homo! qui Christianum te esse dicis, cum Christum egere uideas, tu facultates tuas quibuscumque non indigentibus derelinquis ? Christus pauper est et tu opes diuitum cumulas ? Christus esurit et tu delicias afluentibus paras? Christus etiam aquam sibi deesse queritur et a te apothecae ebriosorum uino replentur? Christus rerum omnium egestate conficitur et a te luxuriosis copiae congregantur? Christus tibi pro muneribus a te datis praemia sempiterma promittit et tu nil praestaturis cuncta largiris? Christus tibi et pro bonis bona inmortalia et pro malis mala aeterna proponit et tu nec bonis caelestibus flecteris nec malis perennibus commoueris? et credere te domino tuo dicis, cuius nec remunerationem dedderas nec iracundiam contremescis ?

V. Non credis igitur, sicut iam diximus libro superiore, nos credis, ac licet religionem uestibus simules licet fidem cingulo adseras licet sanctitatem pallio mentiaris, non credis omnino, non credis. et hoc tam uiris istiusmodi quam feminis dico: non credunt. induat sibi quamuis quaelibet habitum sancti nominis et titulum sacrae religionis inscribat, si de substantia sua aliis magis quam sibi consulit, profecto non credit.

nemd est enim credens, qui facultates suas aliis prodesse malit quam sibi, nemo est, qui beatitudinem aliis miseria sua emere contentus sit, nemo est, qui ut aliis paret delicias temporarias, subire egestates cupiat sempiternas. et ideo qui patrimonio suo aliis magis quam sibi consulit profutura sibi quae deo dederit omnino esse non credit. dicat enim mihi quilibet horum, <cur facultates suas aliis dereliaquit? numquid non ideo, quia profuturas cui reliquerit esse non ambigit? ideo absque dubio.

igitur, quicumque ille es, si ea quae alii relinquis, ideo relinquis quia profutura ei cui reliqueris certus es, sic profecto, si quaecumque religiosis muneribus prorogasses profutura esse tibi crederes, tibi absque dubio peculiariter deputares: quia quanto te plus amas quam eos, quibus relinquis, tanto magis tibi relinqueres, si profutura ea tibimet uel tenui opiniuncula iudicares.

non enim te odisti, ut prodesse tibi nolis, sed quae pauperibus dereliqueris profutura tibi esse non credis: unde est quod aliis magis quam tibi consulis, quia profuturum tibi opus religiosum esse non credis. sicut credis itaque sic recipies. tu saluatorem perparui pendis et te saluator nihil: tu Christum postponis aliis et te omnibus Christus: tibi in conparatione etiam hominum perditorum uilis est dominus et tu eris inter periturorum ultimos deputandus.-

VI. Sed blandieris tibi forsitan, ut iam ante dixi, aliquo religiosae professionis intuitu. magis es debitor, quia proposito sanctitatis maiora promittis, et ideo plus tolerabis supplicii, quia minus solueris sponsioni. grandia specie polliceris et rebus nulla restituis, falsarii criminis reus es, deo cuncta mentiris. nec inmerito sacer sermo iudicium de templo dei incipiendum esse testatur; iudicium enim, inquit, de domu domini.

alibi quoque et a sanctis, inquit, meis incipite. sed ad superiora redeamus. ite, inquit auaris atque incredulis deus, ite in ignem aeternum, quem parauit pater meus diabolo et angelis eius. at liberandum te ab hoc malo quibusdam forsitan bonis corporalibus putas: pudicitiam quippe amasse te iactas. sed memento quia et illos, quos in euangelio inmortalibus poenis saluator tradidit, inpudicitiae non notauit. sobrietatem tibimet placuisse commemoras? nec illi, de quibus scriptura loquitur, ebrietatis crimine puniuntur. ieiunasse te dicis? nec illos prandia reos esse fecerunt.

sed uidelicet magna causa est, qua tibi abstinentia ac ieiunio tuo placeas: qui ad hoc ieiunasti ad hoc parce exiliterque uixisti, non ut post mortem tuam egenos facultatibus tuis pasceres, sed ut censum cuiuscumque heredis diuitiis ampliares. magnos uidelicet abstinentiae fructus capis; minus enim panis tu manducasti, ut auri alius plus haberet. tibi uente, frugalitate decreuit, ut cuiuscumque hominis fortasse uitiosi thesaurus cresceret.

cum ergo ad iudicium dei ueneris, iure inputare ieiunium tuum poteris dicens: ieiunaui, domine, et abstinui ac diu me ab omnium deliciarum fruge suspendi. et res hoc probat: ecce enim nunc heredes mei de meo afluunt, inmensarum diuitiarum copiis exabundant.

et ut aliquid etiam de euangelica lectione praesumas, hoc quod saluator dixit de illo diuite, potes et tu de heredibus tuis dicere: induuntur : purpura et bysso et epulantur splendide, incubant defossis a me talentis, premunt argenti et auri congestas strues, materiam quoque his uoluptatum omnium praeparaui, distenduntur deliciis a me relictis.

ego diu abstinui, ut nunc illi ebriarentur. crapula est illorum frugalitas mea. natant tricliniorum redundantium pauimenta uino, Falerno nobili lutum faciunt, mensae eorum ac toreumata mero iugiter madent, semper uda sunt. luxuriant in peristromatis, quae ego feci, fornicantur in sericis, quae reliqui. et cum haec omnia pro te dixeris, quomodo non aeternam a Christo remunerationem mereri poteris, cui in talibus sanctis tantarum deliciarum copiam praepararis?...

VII. 0 quanto melius, quaecumque illa es, quanto melius et salubrius pauper fueras et egestuosa quam diues; paupertas enim te deo insinuare potuisset, diuitiae ream esse fecerunt. rectius ergo per indigentiam salua fueras, quam per opes tuas et te et alios praegrauasses, te scilicet, dum male aliis relinquis, alios, dum a te relicta et ipsi usu inhumanissimo male possident et post se male aliis derelinquunt.

si uis ergo, quaecumque illa es, si uis tibi esse consultum, si uis aeternam habere uitam et cupis uidere dies bonos, relinque substantiam tuam indigentibus sanctis relinque claudis relinque caecis relinque languentibus: sint facultates tuae alimenta miserorum sit opulentia tua pauperum uita, ut illorum refrigeria praemia tua sint ut illorum refectio te reficiat. si enim illi de tuo edent, tu saturaberis: si illi de tuo biberint, tu sitis tuae aestum ardoremque restingues: te illorum uestitus uestiet, te illorum apricitas delectabit.

non ergo nile ac despicabile putes, si substantiam tuam miseris atque egentibus derelinquas: Christum in illis facies heredem. et quid dicam de Christi nomine? Christum quidem heredem facis, sed tu hereditatis emolumenta percipies. quaecumque enim Christo reliqueris per Christum omnia possidebis.

sed haec tu, ut reor, friuula esse iudicas et quasi somnia quaedam ac deliramenta contemnis; non enim credis Christum uera dixisse. et res probat nequaquam te ei credere; nam qui mandata eius nec in postremis facis, aut nulla esse omnino aestimas aut falsa esse condemnas. in quo quidem lugere omnes sanctos ac flere conuenit, nulli te et alios tui similes, nulli minus quam Christo credere.

si tibi quicumque ex cauponibus quid promitteret, fidem promittenti non abnegares: si mutuum a te quippiam propola aut salgamarius postularet, redditurum eum non diffideres quae dedisses: mendacibus denique interdum atque periuris, cautione facta et dato fideiussore, res creditur.

Christus tibi et fidelissimam cautionem et fideiussores optimos dedit, cautionem scilicet in euangelio fideiussores apostolos suos, et si id parum est, patriarchas prophetas martyres suos totam denique diuinarum seriem litterarum: et non credis ei nec fidem commodas ? quem, rogo, tam prodigum inter homines ac tam miserum inuenire possis, cui fidem sub tot fideiussoribus denegares? das itaque res tuas diuiti et egenis negas, das luxuriosis et negas sanctis, das cuicumque fortasse perdito et negas Christo. prout ergo iudicasti sic iudicaberis, sicut elegisti sic recipies: non habebis cum Christo partem, quem despexisti: cum his habebis, quos praetulisti.

VIII. Sed dicit fortasse aliquis ex infidelium numero, noa dignam esse causam quae uel deum moueat uel homines in aeternum periculum trahat. scio quidem quod omnes rei ueniabiles putant semper reatus suos, nam et furta furibus leues culpae sunt et innocua ebriosis uidetur ebrietas et apud inpudicos fornicatio scelus non est, quia nullum omnino tam grande crimen est, quod non cuius facinore committitur eius sententia subleuetur.

sed si qui uult ex peocatoribus scire . quam grauiter censenda a deo sint magna crimina, discat qualiter in semet ipsis puniant sancti etiam leuia peccata, conscii scilicet iam ex ipsius dei dictis futuri examinis ac per domini sui uerba etiam iudicia rimantes et ideo semper in dei opere semper in conpunctione semper in cruce positi. beati qui cum omnium misereantur, sibi numquam penitus ignoscant, in nullo sibi parcentes sed totos se admodum deo inpendentes et ideo in futuro iudicio digni praemio, quia hic apud se iugiter in reatu.

nam de misericordia eorum ac largitate quid dicam, quae uirtus apud eos quasi uirtutum omnium initiatrix? plerique enim eorum haec habent quasi exordia et quasi incunabula conuersionis suae, ut priusquam limen sanctae professionis introeunt, de propriis sibi facultatibus nil relinquant secundum illud scilicet domini nostri dictum, quo ait: uende omnia bona tua et da pauperibus, et ueni, sequere me.

et illi itaque secuturi uocantem deum prius uendunt omnia quam sequantur. diuitias enim onerum atque inpedimentorum loco esse ducentes expeditos se non putant ad sequendum, nisi omnia prius carnalium sarcinarum inpedimenta proiecerint, simul ut more hominum commigrantium prius ad locum habitaculi destinati res suas transferant quam se ipsos, scilicet ut, cum ea quae ad se pertinent uniuersa transtulerint, tunc ipsi in plenam ac refertam bonis inmortalibus domum, praemissa rerum facultate, , commigrent, securi absque dubio nihil sibi postea defuturum, qui exituri de habitaculo uili et contemptibili ac iam iamque ruituro nihil illic de suo penitus reliquerint quod periret. haec ergo sanctorum spes haec fiducia est:

sic sibi opulenta rerum transmissione prospiciunt, ut aeternis inmortalium facultatum copiis perfruantur. ceterum tu, quicumque ille es aut quaecumque, quae animae tuae ac salutis oblita ipsa te resculis tuis spolias, quomodo in futuro quasi condita ac parata reperies quae hic aut non indigentibus aut etiam abundantibus deputaris? quomodo reddenda tibi a deo credis quae deo ipse non credis? postremo, quomodo reddi uis quae credi non uis? nemo

enim sibi solui uult quae non commodat, nec tam stultus est. ut quae non faenerauerit putet esse reddenda.

et ideo tu nequaquam a deo quasi reddendum sperare poteris, quod deo utique non credens reddere tibi deum ipse nolueris. unde conpleatur dictum in te diuinum: quia reliquisti aliis uel alienis diuitias tuas, sepulchrum tuum erit domus tua in aeternum. et illud, quod saluator ad similem tui loquitur: quia tepidus es et neque feruens neque frigidus, incipiam te uomere ex ore meo. et illud dicis diues sum et diuitias habeo et nullius egeo\' et nescis quia tu es miser et pauper et caecus et nudus?

nemo itaque sibi in testamento suo hominem deo praeferens de uitae ac professionis praerogatiua aliquid blandiatur. poenalis est homini ac perniciosa securitas, praesumptae spes sarcinae sunt reatus, usurpata absolutio damnationem parat. quicumque sibi se excusat accusat deo secundum illud: nam qui se existimat esse aliquid, cum nihil sit, se ipsum seducit. nemini itaque facilis sua causa sit: nullus difficilius euadit, quam qui se euasurum esse praesumpserit.

VIIII. Dura haec forsitan atque austera uideantur. quidni? omnis enim disciplina, ut ait sermo diuinus, non est gaudii, sed maeroris. dura haec et austera sunt. sed quid facimus ? non licet rerum mutare naturas, et enuntiari aliter ueritas non potest, quam uis ipsa exigit ueritatis. -dura haec quidam putant: scio et satis certus sum. sed quid facimus ? . nisi duris non itur ad regnum. ar t a enim, inquit -dominus, et angusta uia est, quae ducit ad uitam. et apostolus existimo, inquit, quod non sint condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. indignum esse ad futurae gloriae conparationem omne opus dicit humanum.

et ideo nihil durum aut austerum Christianis uideri debet, quia quantalibet pro sempiterna beatitudine Christo offerant, uile est quod datur, ubi tam grande est quod accipitur. nihil magnum in terris ab homine deo soluitur, ubi quod est in caelo maximum conparatur. durum est auaris ut largiantur sua. quid mirum ? -totum durum est quidquid imperatur inuitis. .

paene omnis -sermo diuinus habet aemulos suos. quot genera praeceptorum sunt tot aduersariorum. si largitatem esse in hominibus iubet dominus, auarus irascitur: si parsimoniam exigit, prodigus execratur. sermones sacros inprobi hostes suos ducunt. horrent raptores quidquid de iustitia scribitur horrent superbi quidquid de humilitate mandatur, aduersantur ebriosi ubi sobrietas indicitur detestantur inpudici ubi castitas inperatur. aut nihil ergo dicendum est aut quidquid dictum fuerit cuicumque supradictorum hominum displicebit. mauult quilibet inprobus execrari legem quam emendare mentem, mauult praecepta odisse quam uitia.

inter haec quid agant quibus loquendi a Christo officia mandantur? deo displicent, si tacent, hominibus, si loquuntur. sed, ut Iudaeis apostoli responderunt, expedit magis deo oboedire quam hominibus. do tamen consilium omnibus, quibus grauis et onerosa est lex dei, si accipere non recusant, quemadmodum placere eis possint, quae deus praecipit. cuncti enim,

qui oderunt mandatum sacrum, causam odii in se ipsis habent. omni fastidium non in praeceptis legis sed in moribus suis; lex quippe bona est sed mores mali. ac per hoc mutent homines propositum et adfectum suum. si mores suos prohabiles esse fecerint, nihil eis ex eo, quod lex bona praecipit, displicebit. quando enim bonus quis esse coeperit, non potest non diligere legem dei, quia hoc intra se habet lex dei sancta, quod sancti homines in moribus. gratiae domini nostri Iesu Christi cum spiritu tuo: amen.

Source. Latin text from the Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (CSEL) collection of the Open Greek and Latin project (digital edition of ***Salviani presbyteri Massiliensis opera omnia*** edited by Franz Pauly (Vienna, Gerold: 1883) Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 8), encoded in EpiDoc TEI XML. Digitised and corrected by the Open Greek and Latin team (University of Leipzig and partners); the text is taken from the printed edition by OCR with correction, so some errors may remain. SermonIndex has only divided it into short sections for reading; the critical notes, margin notes and apparatus of the printed edition are not shown here but are kept in the XML download.

Licence. Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0). You may share and adapt this text if you credit the Open Greek and Latin project and release your version under the same licence.